

Un număr vechi 1 leu

CURIERUL JUDICIAR

DOCTRINA — JURISPRUDENȚA — LEGISLAȚIUNE — ECONOMIE POLITICA — FINANȚE

DIRECTOR : D. ALEXANDRESCO

PRIM-REDACTOR : I. N. CESĂRESCU

ABONAMENTUL

pe an 30 lei; 6 luni 16 lei; 3 luni 8 lei

Studentii plătesc pe jumătate

Străinătatea : 40 lei pe an, 20 pe 6 luni

A P A R E

de două ori pe săptămână sub redacțiunea unui comitet

Abonamentele se plătesc tot-d'a-una înainte

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

BUCURESCI

6, Splaiul Brâncoveanu Voevod, 6

Vis-à-vis de Palatul Justiției

SUMAR :

SITUAȚIA ECONOMICĂ ÎN ROMÂNIA, de d-l Radu N. Mandra.

SITUAȚIA ECONOMICĂ ÎN ROMÂNIA

Noile tarife protecționiste întocmite de Statele mari industriale în favoarea agriculturii lor, restituirând complet vechile principii mai mult liber-schimbiste agrare, sunt menite a modifica și a aduce perturbațiuni deosebit de simțitoare țărilor pur agricole și în special României.

Ni s'a părut că n'ar fi rău, dacă am încerca să arătăm cauzele și efectele acestei evoluțiuni, pentru a ne putea gândi la leacurile care ar fi solosiore.

Această nouă mișcare protecționistă făurită de guvernăminte se presintă la prima vedere ca o măsură dăunătoare unei întregi clase a industriilor și lucrătorilor, și este incontestabil absolut incompatibilă cu vechea școală individualistă, așa că prima întrebare ce naște în fața acestei modificări, este a căuta să ne dăm seamă pentru ce vechile principii ale lui Adam Smith sunt complete resturnate, și cum în locul individului, ne găsim în fața unui nou element : *Statul*.

În adevăr, dacă analizăm școala engleză, observăm cum toată argumentația ei se baza numai pe *individ*, care considerându-l mișcat de interesul său personal și de tendința de a produce maximul de valoare cu minimul de efortare, deducea necesitatea libertății complete individuale, singur mijloc spre a se putea îndrepta în direcția în care el ar putea câștiga mai mult, adică unde e cererea mai mare, și deci să poată asigura echivalența între cerere și ofertă.

Tot pe baza aceluiași principiu, vechea școală cerea libertatea granițelor pentru ca capitalurile și individul să se poată strămuta ori-unde cererea ar fi mai mare și deci profitul mai simțitor. Numai în acest mod acordându-se libertatea completă se putea asigura cerințele, și în același timp se putea împiedica ori-ce urcare a prețurilor, de oare-ce individul și capitalul fiind liber puteau să se strămute către ramura cerută și ast-fel să readucă

prețurile la nivelul normal aproape de costul producției. Totul deci se resuma în cuvintele : «laissez faire, laissez passer», individul fiind singurul capabil a-și cunoaște interesele, a se desvolta și astfel a ameliora și situația națiunii din care făcea parte.

Putem deci conchide că această școală stabila toată economia numai pe interes și în mod deductiv ajungea la libertatea completă a elementelor, crezând că prin acest mijloc se putea asigura la ori-ce moment binele individului și al colectivității.

Dacă însă privim mai în afund, vedem că școala individualistă făurită în Anglia nu făcea de cât să concretizeze interesele și dorințele ei. În adevăr, acea națiune posedând individul cel mai bine dezvoltat, și o industrie de pe atunci deja cu totul deosebit întocmită, grație măsurilor destoinice ale guvernanților, posedând resurse miniere bogate și în fine, monopolul complet al transportului pe mare, era de o absolută nevoie spre a-și putea întrebuința aceste forțe, să aibă toate granițele deschise, și ast-fel să poată importa materiile prime cât mai efin, și să poată exporta produsele lucrute cât mai mult.

Anglia în acel moment, 1810, prin monopolul său de transport și mijloacele ei de lucru așa de bine întocmite, era capabilă să lupte și să distrugă ori-ce concurență străină, dacă liberul-schimb era admis. Toate Statele erau mai mult sau mai puțin tributarele ei, așa că dânsa la ori-ce moment era capabilă să sdruncine fundamentele lor economice, modificând sau costul produselor brute sau manufacturate, ori ridicând prețul transporturilor pe mare. O ast-fel de situație dependentă nu putea să continue, și incontestabil o reacțiune trebuia să se producă în scop de a se desbăra de această stare care și începu în 1842-46 cu Frederic Liszt și Carey, unul în Germania, cel-l-alt în Statele-Unite. Reprezentanți a două națiuni puternice, acești autori care sintetisau aspirațiile neamului lor, căutară și reușiră să combată vechea școală, probându-ne, cum ea n'avea de scop de cât să slujească interesele Angliei, și cum ea era stabilită pe niște baze mai mult ideale de cât reale.

Ei putură să ne probeze, că școala engleză care se bazează numai pe interes și legea minimei efortări făcea din om o mașină ideală în care nu exista nimic alt-ceva afară de interes, ceea-ce este

greu de închipuit. Căci, a concepe un om capabil să-și schimbe meșteșugul după cum câștigul ar fi mai mare este absolut iluzoriu și imposibil, a crede că mișcat de interes individul ar trece din țară în țară, după cum prețurile ar fi mai atrăgătoare, este a uita că mai există în dânsul și alte sentimente, legături de familie și de patrie (Gemeinsinn) care se pun în cumpănă cu interul pur și-l opresc a se strămuta, de cât atunci când viața materială i-ar deveni imposibilă în țara lui, sau când câștigurile din afară ar fi cu totul superioare.

Tot așa concepția școalei de a crede că capitalurile se pot strămuta din țară în țară la orice fluctuație a profitului, că ele pot să-și schimbe forma după cerința pieței, modificându-se cu o repeziciune și o sensibilitate de pendul, este tot așa de iluzorie. Capitalurile ca și omul nu se pot compara cu apa din vasele circulante, căci precum omul poate fi împiedecat de sentiment tot așa și capitalul este împiedecat de a se schimba așa lesne, căci în mare parte el nu este lichid și deci mobil, ci din contră el este întrebuintat, el reprezintă tot utiliagiul unei națiuni, și a crede că o țară se poate transforma din un moment în altul este un ce absolut teoretic. Și aci Liszt și Carrey ne arată a doua greșală importantă a școalei aceea de a fi uitat noțiunea Statului. Prin evoluția politică a națiunilor, Statul este acum forma cea mai perfectă, cea mai ideală care reprezintă colectivitățile, el încarnează tot trecutul și tot viitorul, el diferă deci după rasă, după climă, după configurația geografică, după dezvoltarea individului, după resursele miniere și agricole, și deci formează o unitate absolut distinctă, mișcată de interesele particulare bazate pe nevoile și resursele de care dispune. Faptul de a fi uitat acest element de primul ordin sau să-l fi pus în afară de evoluția economică este o greșală absolut regretabilă, căci Statul nefăcând de cât să reprezinte colectivitatea, departe de a rămâne în afară de mișcarea economică, el are ca datorie să ia în mână interesele generale, să desvolte producțiunile și resursele sale spre a putea lupta cu succes cu cele-lalte națiuni.

Însă cu toate că aceste critici erau perfect fundate, cu toate că se arăta supremația formidabilă a Angliei și se explica cauzele liberului-schimb admis la densa, totuși Napoleon III introduce în 1862 libertatea granițelor în Franța.

El fu imitat de restul Europei. Rezultatele însă fură dezaastroase, industriile fondate pe continent grație măsurilor de apărare ale guvernelor, fură repede alinse și sdruncinate de concurența înverșunată a Angliei. Era necesar de a se lua măsuri, atunci numai Statele văzură puterea Marelui Britanii, și necesitatea imperioasă de a scăpa de jugul ei, și protecționismul trebui să-l restabilească dară în un mod mai dezvoltat pentru a putea favoriza propășirea industriei naționale și deci a independenței țării. În special Germania și Statele-Unite care duseră mai departe această mișcare, își văzură în scurt timp roadele acestei inovații, căci cu toate că la început colectivitatea a trebuit să sufere prin scumpirea produselor, totuși convinși de utilitatea acestei măsuri, ei nu se opriră în fața nici unui sacrificiu și ast-fel au putut să parvină să aibă o așa puternică industrie. Rezultatele sunt vedite, toate țările mari grație acestui regim au putut să

și desvolte utiliagiul național și să devie nu numai de sine stătătoare, ci mai mult, să fie capabile a exporta produse pe prețuri mai reduse ca ale Angliei. Aceasta a fost prima fază protecționistă. Să căulăm acum a vedea cum Statele au ajuns la a doua fază, la protecționismul agrar.

Desvoltarea industriei în diferitele State au ca efect de a atrage o mare parte din lucrătorii agricoli, oferindu-le prețuri mult mai mari, și o muncă regulată, așa că în scurt timp se formă o clasă de lucrători industriali, care consumau mult mai mult ca înainte, munca industrială cerând o hrană intensivă nu ca cea agricolă, și deci producând o cerere deosebită de produse agricole. Mai mult, cum multe din noile industrii n'aveau menirea de cât de a transforma produsele agricole în derivate, agricultura și vedea produsele ei cerute în o cantitate cu mult superioară trecutului; și ast-fel prețurile trebuiau să se urce simțitor. Această urcare a valorii produselor au forțamente ca rezultat scumpirea pământului, așa că renta trebuia să se urce și să silească pe cultivator a produce pe un spațiu cât de mic, o recoltă cât mai mare. Iată cum născu cultura intensivă, a forțării pământului prin îngrășăminte chimice, cultură scumpă și care nu se poate concepe de cât în țări în care consumația este deosebit de mare, în care deci prețurile sunt foarte ridicate.

Agricultorii din țările industriale dezvoltară această cultură costisitoare dar rentabilă în țara lor, băgând cât mai multe capitaluri în pământ, producând tot mai mult și mai bine. Dar abia începuse această mișcare și iată că piețele industriale se văzură inundate de grâne trimise de țările pur agricole, care atractive de prețurile ridicate găseau un mijloc excelent de a-și mări câștigurile.

Având munca efină, o densitate slabă a populației și pământuri întinse, efine și puțin uzate, agricultorii din acele țări se găseau în o situație tocmai contrară cu cei din țările industriale, care erau siliți a plăti scump lucrătorul și pământul care deja era sleit.

Atunci de pe la 1865 începură acele friguri de exportăriune, ajutate de înlesnirea mijloacelor de transport, ceea-ce era în favoarea industriilor, care găseau deosebiți frumoase în țările agricole, dară care în acelaș timp era cu totul în defavoarea agriculturii, care se vedea absolut în imposibilitate de a lupta cu concurența străină.

Situația aceasta se menținu ast-fel până în 1892 când Franța își modifică complex politica, stabilind protecționismul agrar, scăpând de faliment pe agricultorii ei, dară producând și grave perturbațiuni în industria națională, care perdea o parte din deosebiții ei. Vedem acum aceeași mișcare repetându-se în Germania și Austria ceea-ce trebuie să ne facă să credem că noua politică este mai puțin dăunătoare de cât s'ar crede.

Industria care este aceea care trebuie să sufere mai mult prin pierderea deosebiților, și care era deci opusă protecționismului agrar, s'a găsit în ultimul timp în o situație foarte critică.

Necunosătoare de deosebiții străine de care dispunea, având prea multe capitaluri fixe în exploatare, tendința ei era de a tot produce mai mult, a arde mai mult, crezând că nici-odată cererea n'ar fi putut să fie satisfăcută de ofertă.

Cu toate acestea, urcarea asta progresivă a producției industriale mergând prea repede, o surprindere trebuie să se producă, și ca consecință o criză puternică trebuie să se deslănțuiască, care la intervale diferite s'a arătat și în Franța și în Germania, 1883 și 1900, aducând niște perturbațiuni așa de puternice, sdruncinând așa de grozav toate industriile, că ele fură silită a se gândi la remedii.

Și aceasta fusese, și fu arătat în limitarea producției la nevoile țării, cunoscându-și ast-fel bine cererea și putându-și regula producția în mod sigur, după statisticele și fluctuațiile bursei interne. Micșorarea producției la nevoile țării, iată noua fază în care am intrat, și iată cauza pentru care s'a putut stabili protecționismul agrar. În adevăr, precum am spus, industria care era adversară, ne mai opunându-se atâta din faptul că perdesse din dorința de a exporta cât mai mult, agricultorii ne mai fiind așa împiedicați, căutară și reușiră să împedice prin tarife urcate concurența străină. Resultatul acestei evoluțiuni l'am putut vedea în Franța, care acum 10 ani era nevoită a importa o treime din consumația agricolă, dar actualmente este capabilă nu numai a satisface nevoile țării, dar mai mult, să și exporte dacă costul producției n'ar fi așa de scump.

Și aceasta este perfect explicabil, dacă nu uităm progresele extra-ordinare pe care agricultura chimică le-a făcut. Prin protecționism permiți agriculturilor a pune cât mai multe capitaluri în pământ, a ridica ast-fel producția și deci a fi capabilă să facă față cerințelor țării.

Exemplul dat de Franța îl urmează acum Germania, Austria este silită de Ungaria la aceeași politică, Anglia caută a stabili un tarif special cu coloniile, așa că iată de-odată situația țărilor agricole cu totul sdruncinată.

Debușurile forțamente se vor micșora într'un mod extra-ordinar, căci toate țările care stabilesc protecționismul agrar, vor putea în câțiva ani să ridice producția agricolă la un nivel cu totul deosebit și deci să reducă importările la aproape de zero.

Sunt unii cari cred că această nouă evoluție nu este de cât opera agrarienilor pentru a-și apăra interesele lor personale, fără să-și dea seamă că această mișcare nu este de cât rezultatul noiei concepții a Statului de sine stătător, posedând toate mijloacele de producție, capabil fiind la orice moment să lupte și să reziste având toate mijloacele spre a fi independent de orice nevoie a străinătății.

Cu noua politică a lui Bismark stabilind națiunea pe picior de rășboi este de necesitatea Statului să desvolte și să protejeze toate mijloacele de producție, chiar dacă la început individul ar suferi. Căci nu trebuie să uităm că Statul reprezintă nu numai colectivitatea dar și solidaritatea între indivizi, unii trebuie să ajute pe cei-l-alți, în interiorul Statului trebuie să existe un schimb între toate producțiunile spre a le menține la un nivel egal de propășire, ast-fel ca toți indivizii să participe la greutatea dar și la foloase.

Protegierea agriculturii incontestabil că va atinge producția industrială, dar Statul nu putea permite ca agricultura să sufere pentru ca industria să profite. Între toți producătorii trebuia să se stabilească o armonie, grație căreia națiunea să fie ca-

pabilă a se desbăra de orice nevoie de Statele cele-lalte. Iată idea nouă, iată marea evoluție, și noi State mici, nu le putem discuta ci suntem siliți să le admitem.

Am văzut unii cari au încercat să arate mijloacele de a lupta în contra acestei transformări, crezând în concepția lor că suntem o putere de care Statele mari se pot îngriji. Uităm că suntem o cantitate neglijabilă, că interesele vitale ale țărilor mari trec în egoismul lor peste noi, și că consumația noastră industrială este așa de minimă față de producția acelor State că nici-odată industriile lor nu s'ar resimite de lipsa clientelei noastre.

Dar oare nouă posibil ne este a ne desbăra de importarea din acele țări fără ca să suferim?

Nu voesc a discuta aceasta, ceea-ce vroiam să arăt aci este gravitatea evoluției actuale și la necesitatea de a ne gândi la situația ce ni se face.

În ce direcție să ne îndrumăm, prin ce mijloace să căutăm a rezista acestei mișcări, iată ce suntem siliți a discuta, căci de nu, în curând ne vom vedea în imposibilitate de a mai găsi debușuri produselor noastre agricole, cari vor fi nevoite a lupta cu o concurență americană, cu atât mai înversunată, cu cât debușurile vor fi mai restrânse.

II

Cultura agricolă care până pe la 1850 rămăsese în o stare înapoiată, luă repede o dezvoltare deosebită în toate țările sub influența cererei deosebite de către industrie și grație dezvoltării mijloacelor de transport repede și eftine.

Câtă vreme industria era limitată la necesitățile locale, consumația agricolă era mică și deci prețurile produselor reduce, de îndată însă ce industria luă acel avânt, cerințele ei depășiră repede oferta produselor țării, și grânele atinseră niște prețuri necunoscute până la acel moment.

De la acel moment începu acea epocă de fierbere industrială, când fabricile se desvoltau cu o repeziciune uimitoare, cerând tot mai multe produse, oferind debușuri tot mai întinse țărilor europene agricole, care ast-fel găsiră repede mijloace de exportare precum ele nici-odată nu speraseră.

În legătură cu această mișcare și bazându-se pe aceleași descoperiri, căile de comunicație fură absolut revoluționate, oferind, grație aburului, agriculturilor depărtați mijloace de transport care le permiteau a oferi produsele pe prețuri cât de favorabile, grație eftinătății și iuteții transportului.

Atunci, țările agricole se transformară cu totul, situația lor deveni strălucită, grație exportățiilor puternice, sume fabuloase năvăleau în acele țări înainte sărace, și forțamente locuitorii acelor țări uimiți de resursele ce le oferea agricultura, căutară a se specializa cât mai mult în acea ramură, cultivând cât mai multe pământuri și lăsându-se ast-fel de toate cele-lalte mijloace de producție. Câtă vreme acele țări nu exportau, locuitorii erau nevoiți spre a-și satisface necesitățile să lucreze la dânsii în mod patriarchal toate obiectele de care aveau nevoie, lucrându-le sau în casă sau la meseriași pământeni. De îndată însă ce acest isvor de bogăție începu a se desvolta în țară, toți se lepădară de produsele lor simple, atrași de obiectele ce străinătatea le oferea.

Acel moment a fost o epocă de fericire pentru micile țări agricole, toți se încredeau în starea din prezent, nimeni nu voia să prevadă viitorul, orbiți de brusca transformare a averilor lor.

Mijloacele de trai se schimbă cu totul, luxul și străinătatea atrăgea pe particulari, iar guvernele se grăbiră a face împrumuturi peste împrumuturi, bazându-se pe noile budgete, crezând că ele aveau să rămâne pe veci, sperând că bogăția țării trebuia să tot crească.

Dar dacă urcarea prețurilor grânelor avu ca efect a desvolta agricultura în țările agricole europene, ele atraseră atenția și a producătorilor de dincolo de Atlantic, care repede începură a desvolta producțiunea lor. În nu mai puțin de 10 ani, începând de la 1858 — 60, agricultorii din Statele-Unite ajutați de capitaluri puternice și de mijloace de transport efține, își măriră producțiunea în un mod cu totul uimitor.

Desvoltarea aceasta așa de repede a agriculturii avu de efect să rupă repede armonia ce trebuia să existe între producția industrială și agricolă. De unde înainte producția agricolă nu putea să satisfacă cerințele industriei, în câți-va ani Europa își văzu piețele ei consumătoare absolut inundate de produse americane. În același timp însă industria europeană perdea tot mai mult piețele americane, din cauza desvoltării industriei în Statele-Unite protejate în mod puternic. Este incontestabil că exportările agricole cu importările industriale nu mai puteau să se compenseze, și industria europeană începea să-și slăbească producțiunea. Consumația ei trebuia să mai scază așa că unindu-se cu cea surproducție agricolă, prețurile grânelor începură să se slăbească scăzând, de unde la 1850 se plătea 25—30 Hecto de grâu, la 1883 până la 14—15 franci Hectolitru. Țările pur agricole din Europa și în special România începu atunci să constate o scădere a veniturilor ei, ne mai putând obține prețurile din trecut cu care se obicinuise, așa că încetul cu încetul ea continuând modul de viață cheltuitor, era logic ca densa să meargă spre o criză. Și aceasta s'a și produs în 1898.

O surproducție extra-ordinară a Americii, împreună cu o recoltă slabă a țării, avu ca efect să ne pună în imposibilitate a mai putea exporta și astfel a ne plăti importările și chiar impositivile și arenzile către Stat. Cum piața noastră era deja îngreuiată prin o cantitate de bonuri de tezaur prea mare, care pompase tot ce se afla în țară, precum și creditele de la bănci, iar cum tot comerțul ne mai făcând nici o afacere, nu putea găsi nici un credit la vre-o instituție financiară din țară, era forțat a da faliment. De-odată toată țara, se găsi în imposibilitate a răspunde la plăți, iar guvernul se simți ca și întreaga nație la doi pași de ruină.

Și cu toate acestea liberul schimb agricol exista, puteam deci să cerem un ajutor de la streinătate, dacă din nenorocire noi înși-ne nu ne-am fi închinis granițele, împiedecând intrarea capitalurilor străine, ne-dându-le garanții serioase pentru a fi atrase, ceea-ce nu exista nicăieri.

Criza prin care am trecut și în care ne aflăm, nu ne-a făcut de cât să ne demonstre că țara noastră ia pe o bază ce nu mai exista, importând pe fie-care an tot mai mult, devenind tot mai mult tributară străinătății, iar Statul îngreuiindu-și situația pe an

ce trecea prin împrumuturi prea dese, fără însă să fi avut prevederea a analiza dacă baza pe care trăiam, putea fi vecinică.

Naște acum întrebarea, ce modificare va putea resulta în economia țării noastre prin noua politică stabilită de marele țării consumătoare agricole?

Acolo, unde în trecut puteam găsi debușuri pe prețuri mai urcate sau mai scăzute, acum porțile ni se închid și o nouă configurație ia locul celei vechi. Precum am spus, în curând aceste țări vor putea, de nu să ajungă să-și satisfacă cererea internă, cel puțin să restrângă cât mai mult importarea, împiedecând-o prin niște taxe care silesc pe exportatorii de grâne a le vinde pe prețuri foarte reduse, punându-se ast fel pe același nivel agriculturului național și pe cel strein.

Piețele consumătoare vor scădea foarte curând, și acolo unde acum 30 ani se făceau transacții internaționale fenomenale, acum afacerile se vor reduce simțitor, transacțiile limitându-se în interiorul țării.

Belgia, Holanda și Svițera, iată singurele piețe unde se va mai putea vinde, Anglia restrângându-și cât mai mult transacțiile, căutând a-și conserva afacerile numai cu Coloniile. Desvoltarea așa de mare a agriculturii stabilită pe un picior de mare export, va trebui să se oprească, concurența între țările agricole va deveni înversunată pentru a-și plasa marfa, și nu vor putea învinge de cât acelea care prin bogățiile, puterea și perseverența lor vor putea cât mai puțin să sufere de limitarea piețelor.

Aceste țări vor fi America de Nord, de Sud și Australia, prima ca exportatoare de grâne, celelalte două ca producătoare de vite.

Și pentru a ne convinge n'avem de cât să privim Statele-Unite mai întâi, și vom observa atunci câtă bogăție, câtă forță și de câte mijloace ea dispune spre a putea acapara piețele europene. Având o întindere de pământ aproape așa de mare ca a Europei fără a avea o populație așa de desvoltată, ne posedând de cât 80 milioane locuitori, pe când Europa are peste 300, ea este capabilă a exporta ori-câtă cantitate de grâne dispunând de soluri vergine în întindere de aproape un sfert al suprafeței sale (1). Dar dacă agricultorul poate și trebuie să exporte, el însă nu este nevoit a se adresa streinătății pentru toată recolta sa, de oarece el găsește și în interiorul țării sale, piețe de consumație deosebit de puternice pentru produsele sale. Și n'avem de cât să căutăm în statisticele de exportări, unde se poate vedea că consumatorul agricol cel mare este totuși Statele-Unite cu industriile sale, care n'au nici o comparație cu cele din continent. În aceasă situație agricultorul american n'are nevoie de piețele streine de cât pentru o pătrime a producției sale, pătrime pe care deci el va putea s'o lase pe un preț cât de redus, numai spre a nu rămâne cu densa nevindută.

Recolta lui fiind sigur vândută în cea mai mare parte în interior, cultivatorul își are venitul asi-

(1) Producția ei de grâu este de peste 300 milioane Hectolitri, și de mai bine de 900 milioane Hectolitri de porumb, de 200 milioane Hecto ovéz, și de mai bine de 4 miliarde livre de bumbac. Valoarea totală a unei recolte mijlocii este de peste 14 miliarde lei.

gurat, așa că puțin îi importă dacă un rest va fi vândut mai efin, în schimb însă această pătrime a producției sosind pe piețele Europene pe niște prețuri foarte joase, este capabilă a se plasa imediat pe toate piețele consumătoare, și cum cantitatea aceasta este mai mult de cât suficientă necesităților celor 15 milioane de locuitori din Belgia, Holanda și Svițera, lesne putem pricepe cât de greu va veni țărilor Europene pur agricole să lupte cu această concurență. Iar cum noi știm că pe an ce trece se desfunde zeci de mii de hectare de teren vergin, a cărui producțiune este deci deosebit de viguroasă, și că aceasta poate continua încă multă vreme în acelaș mod, suntem siliți a recunoaște că există în Statele-Unite un fond aproape inepuizabil, care va fi multă vreme capabil să satisfacă cerința Europei.

Dar mai mult, dacă agricultura a putut să se desvolte așa de repede, dacă ea este capabilă să cultive și să tot desfunde terenuri noi, aceasta nu provine de cât din cauza puternicului credit de care poate dispune, și din cauza efinității mașinelor de cultivat, bine adaptate cerințelor și temperaturii aceluși continent. Și aci se arată din nou rolul industriei, căci existând ambele în Stat, și existând armonia așa de necesară bunului mers al tuturor mijloacelor de producție, capitalurile au putut să se desvolte și deci să se efinască, cultivatorii au putut găsi un credit extrem de puternic, fie pentru a-și procura fonduri de exploatare, fie pentru a desvolta și a mări numărul de instrumente agricole oferite pe niște prețuri cu totul reduse în raport cu calitatea.

Și mai departe dacă ne întrebăm cum de acei cultivatori pot să se tot întindă, să tot cumpere pământuri noi, ceea-ce ar fi imposibil pe continentul vechiu unde sunt scumpe, explicarea n'o putem găsi de cât în cantitatea extrem de mare de pământuri inculte, pe care Statul american le vinde pe prețuri derisorii, numai spre a fi civilisate și exploatate. Și aceasta se face cu atât mai lesne cu cât mijloacele de transport sunt de o efinăitate deosebită, căile ferate întinzându-se pe măsura ce pământul se cultivă mai departe. Aceasta nu se poate explica de cât prin faptul că acolo companiile de drum de fier fiind absolut libere, concurența între ele existând peste tot, tendința companiilor este de a-și întinde rețelele de drum cât mai departe, a oferi cultivatorului mijloacele cele mai perfecte de transport, și în acelaș timp a reduce costul transportului la minimul posibil, societățile luptând între ele în efinătatea transportului. În aceeași situație se află și companiile de navigație, care strânse acum în faimosul trust, sunt capabile a transporta pe niște prețuri cu totul efine producțiunea americană, ceea-ce și explică efinătatea deosebită a mărfurilor de dincolo de Oceanul Atlantic.

Dar puterea cultivatorului american nu provine numai din cauzele pe care le-am spus, căci dacă agricultorul nostru este împiedecat a vinde mai jos produsele sale, aceasta rezultă și din greutatea birurilor care-l apasă, și care nu există în Statele-Unite.

Ne având datorii aproape de loc, ne având sarcina cea grea a întreținerii unei armate puternice, totul fiind lăsat inițiativei particulare, este lesne de priceput că Statele-Unite n'au avut nici o nevoie

a impune pe contribuabil, din faptul că toate întreprinderile erau făcute de indivizi și de capitalurile companiilor puternice, așa că și în această privință cultivatorul american se află în o situație cu totul favorabilă.

În fine, libertatea individuală completă, unită cu acel spirit de sîrguință și de energie care sintetizează pe anglo-saxon, face ca acest popor să nu se oprească în fața nici unui obstacol spre a învinge.

Când ne gândim deci că pe de o parte Statele mari europene caută a se îndestula prin propriile lor mijloace, și când privim pe de altă parte acest mare Stat producător care e departe de a fi ajuns la maximum de producție extensivă agricolă, și care e ajutat de toate mijloacele de care am vorbit și și în special de debușeurile ce i le oferă industria națională, ne întrebăm: oare nu este acest Stat care va fi capabil să monopolizeze prin prețurile sale joase și producția extra-ordinară, toate piețele europene ce vor mai rămâne deschise?

Să trecem acum și la al doilea producător, la America de Sud. Dotată de o climă deosebit de favorabilă culturii vitelor, posedând pășuni în întinderi absolut fenomenale, având o populație cu o foarte slabă densitate, ca probă Argentina, țară de 7 ori cât Franța, posedând numai 4 milioane locuitori, ne vine lesne a pricepe cât de ușor îi este acestui continent să se specializeze în cultura vitelor.

În adevăr, există două mijloace de creștere de vite, intensivă sau extensivă.

Prima intensivă, consistă în creșterea vitelor în mod artificial, dându-le îngrășăminte forțate foarte scumpe, și care deci nu se poate concepe de cât în țări industriale populate, în care cererea de carne să fie mare, prețurile deci ridicate și ca consecință pământul scump. Acolo cultivatorul având o rentă grea de plătit, caută de a produce cât mai mult pe un mic spațiu precum am spus, iar îngrășămintele și ele fiind scumpe, produsele nu pot fi vândute efin, și tocmai spre a proteja pe agricultorul național, s'a stabilit taxele de import așa de ridicate.

Al doilea mod de cultură extensiv, nu se poate concepe de cât la țări dispunând de cantități imense de pământ, dar a căror valoare să fie cât se poate de redusă, cu o populație cu totul restrânsă și puțin înaintată. Cultura aceasta este cel dintâi mod de exploatare a pământului, cel mai rudimentar și cel mai puțin rentabil. Totuși America de Sud în situația ei actuală, este perfect de bine preparată ca sol, climă și populație pentru a desvolta cât mai mult această cultură, necesitățile populațiunei fiind extrem de slabe iar costul mijloacelor de transport și de conservare a cărnei extrem de reduse. Identic în aceeași situație se află și Australia, care de un timp încoace a devenit principalul furnisor al Angliei.

În fața unei așa puternice concurențe, nici un Stat european nu poate lupta, și piețele deschise vor fi cu atât mai inundate cu cât transporturile și mijloacele de conservare a cărnei vor costa mai efin.

De ce mijloace de luptă dispun micile țări agricole și în special ce puteri și ce elemente avem noi Români spre a ne asigura debușeurile străine, iată ce acum trebuie să știm.

III.

România care până în 1859 rămăsese cu totul în afară de evoluția europeană, exportând puțin dar

importând tot așa de puțin, trăind viața patriarhală a popoarelor puțin înaintate, nesuferind de nevoile luxului occidental, și mulțumindu-se cu produsele rudimentare ale țării, fie în ce privește derivatele textile, fie în ce privește cele-lalte produse lucrate, se văzu de-odată cu totul sdruncinată prin nouile modificațiuni aduse.

Desbărată aproape de tot de jugul turcesc, condusă cu acel spirit liberal de tinerii de la 1848, România luă repede o față cu totul nouă, fie în ce privește starea ei interioară, fie în ce privește situația ei față de Europa.

Principiurile liberale ale revoluțiunilor din 1789 și 1848 aplicate cu mai multă sau mai puțină dibăcie, distrugerea bruscă a tuturor legăturilor de clase, servagiū și meserii, liberarea și împămîntenirea locuitorilor clăcași, declararea libertății și egalității complete între indivizi, introducerea unei constituții mai liberale decât cea franceză și belgiană care serviseră de model, în fine stabilirea gratuității instrucțiunii în toate gradele, toate acestea trebuiau și nu puteau să se aplice fără ca să aducă perturbațiuni în starea social-economică a țării.

Pe de altă parte, intrarea României printre țările libere, îi permitea să se prezinte și să lucreze în alt mod, putând ea singură să își reguleze afacerile cu străinătatea, și deci putând face apel la creditul din afară spre a face lucrările de care avea nevoie. În special guvernele s'au grăbit a desvolta cât mai mult mijloacele de transport repezi, căile ferate, care permițând agricultorului nostru a-și transporta eficient produsele în Occident, au determinat acel avânt puternic al agriculturii noastre, care era singurul nostru mijloc de producție. De alt-fel aceasta era explicabil, căci precum am spus cererea de grâne fiind extrem de puternică pe piețele occidentale, ele ofereau un deosebit sigur și roditor tinereii noastre agriculturii. În acest mod, față de extrema ușurință cu care se putea exporta, și deci de aflulul puternic de bani străini în țară, este evident că luxul a trebuit să nască în același timp cu disprețul pentru cele-lalte mijloace de producție.

Produsele occidentale atraseră prin perfecțiunea lor atenția populațiunii noastre neobicinuită cu calități așa de superioare, unite cu prețuri destul de reduse, așa că încetul cu încetul țara luă obiceiul a se furniza în străinătate cu tot dar absolut tot de ce ea avea nevoie, chiar și cu derivatele agricole ca: paste farinoase, amidoane, conserve alimentare, fructe de lux chiar și oțet, care înainte se produceau în țară! Și aceasta nu este greu de explicat, dacă ne gândim că industriile occidentale prin natura lor erau silită a căuta deosebirii noi spre a-și exporta produsele, și deci au întrebuințat toate mijloacele spre ne face tributarii lor. Era de alt-fel necesar pentru țările occidentale care consumau produsele noastre, să caute să ne plătească cu produse de a le lor, spre a se stabili ast-fel o balanță între importări și exportări.

Sub aceste influențe, vechile obiceiuri de a se lucra în casă produsele necesare pieriră, și în același timp breslele noastre precum și mica industrie ce exista, fruct al unei lente dezvoltări, toate acestea dispărură, atinse fiind de acel aflul de produse al străinătății.

Pe de altă parte Constituția noastră dând o deosebită libertate individului împreună cu drepturi

politice foarte întinse, care îi asigurau un rol prea important în conducerea țării, avu ca efect să atragă tot ce aveam mai luminat în această direcție. În unire cu aceasta, gratuitatea completă a instrucțiunii împinse pe toți părinții de a-și trimite copii la școli înalte, aprigi de a-și vedea ajungând la cârmuirea țării, și așa că, încetul cu încetul, generațiile noi instruite în licee cu o cultură prea abstractă, în loc de a mai fi căutat a produce prin ei însăși, se îndrumară în spre carierele liberale și în special *dreptul*, toți doritori de a trăi de pe seama Statului sau a împričinaților.

Acest curent uni-lateral mult prea puternic avu ca rezultat să slească toate puterile noastre, căci tot ce era bun și ar fi putut da roade sănătoase în o direcție mai activă, precum chiar agricultura, se uza în funcționarism sau în viața de politică așa de dăunătoare energiei și spiritului de inițiativă, lăsând interesele și moșile pe mâna exploatatorilor.

Iată o altă cauză a dispariției meseriașilor români, căci copii lor intrând în licee, nu mai voră a ști de bresla părintească, toți fiind atrași de acea fata morgana: *Politica-Camera-Ministerul*.

Dar cum generalitatea tinerilor era imposibil a fi bună, căci mulți dintre ei nu ajungeau a isprăvi studiile, său erau neputincioși a se susține prin o instrucție rumegată prea repede. În un scurt timp se formă la noi un proletariat intelectual prea numeros, incapabil a se reîntoarce la meseria părintească, dar tot așa de neputincioși a aduce vre-un alt folos țării.

Și atunci spre a nu pieri, ei fură siliți a se îndrepta în spre partidele politice, servind interesele grupărei numai pentru a putea fi căpătuiți cu câte o funcție, forțând pe șefi a destitui și înlocui pe servitorii partidului advers în dauna tuturor intereselor sociale și economice ale țării.

De atunci politica noastră a trebuit să degeneze, totul se reducea la o afacere de persoane și de interese particulare, partidele nu mai aveau alt scop de cât a lupta fără nici un scrupul, în scop de a rămâne la putere și a întreține masa de partizani în funcții, așa că țintele mai îndepărtate ale guvernelor nu mai puteau fi împlinite cu succes sau erau lăsate cu totul la o parte.

Ce devenea în această situație, în această nepăsare, singura noastră ramură de producție: Agricultura?

Proprietarii încințați prin extrema urcare a valorii pământului fură repede atrași de viața mai plăcută a orașelor, așa că față de frumoasele arenzii ce li se ofereau ei se grăbiră a părăsi moșile spre a putea mai lesne profita de frumusețea vieții ce li se desfășura.

În scurt timp toate pământurile particulare precum și ale Statului se văzură trecute în mâinile unor speculanți, care neluând moșile de cât pe 5 ani, căutați a le stoarce cât mai mult exploatând terenurile fără cel mai mic respect și prevedere, pentru proprietar și țarină.

În acest mod, repede pământurile de la deal, mai târziu cele de la vale, începură a se slei din puteri, căci ori-cât de fecund ar fi un teren, totuși el e forțat să degeneze dacă se pune în mod consecutiv grâu și rapiță, fără a le mai odihni puțin.

Pe de altă parte, cum producătorii noștri erau necunosătorii de deosebirile străine și de mijloa-

cele de exportare, și cum ei erau cu totul încântați chiar de prețurile ce li se ofereau, în scurt timp deveniră prada unei serii de cumpărători de grâne, care, speculând necunoștința lor, făceau beneficiuri colosale, monopolizând toată producția țării, în mânele lor. În acest mod producția țării, în loc să fi fost exportată direct sau prin un singur intermediar, trecea prin zeci de mâni, toți oprind ceva din câștig, așa că în fapt țara nu câpăta jumătate din cea-ce îi se datora.

Cum însă proprietarii, încântați de veniturile mari, nu mai erau capabili a-și limita cheltuielile, viața luxoasă mâncând repede veniturile, ei se văzură constrânși a se îndatora cu grele interese la usurar.

Față cu această situație, se găsi de necesitate de a se fonda un Credit funciar care să ajute pe proprietari, dar care în fapt n'a făcut de cât să mărească datoriile, proprietarii fiind atrași de slabele interese și de ușoarele mijloace de amortizare. Într'un scurt timp toată țara deveni datoare Creditului, așa că cu drept cuvânt acum se zice că Creditul este proprietarul al jumătății țării românești. Dar ceea-ce este mai grav în toate acestea, e faptul că, contrariu cu dorința României, aceste capitaluri date de Credit, nu proveneau din țară, fondurile erau furnisate de străinătate, așa că actualmente numai clienții casei Disconto din Berlin posedă o pătrime din obligațiile Creditului rural. Cu acest mijloc proprietatea noastră s'a mobilizat, pământul în fapt e stăpânit tot de proprietar, în drept însă el a devenit posesiunea Creditului și a străinătății, așa că pe fie-care an milioane de interese ale împrumuturilor făcute pentru risipă, se duc acum în afară, luând ast fel 40% din producția proprietarilor.

Și aceasta nu ne poate servi de cât ca morală relativ la faimosul art. 7 al Constituției, care are ca scop de a împedea pe străini să acapareze pământurile românești, căci iată cum prin un mijloc deghisat dar foarte sigur, străinătatea a putut să-și plaseze capitaluri cu interese bune pe moșile noastre și deci să profite de cea mai mare parte a venitului solului. Dar, cum obligațiunile creditelor nu sunt cotate pe bursele străine, tot din principiul art. 7, capitalurile care se plasează pe ele, sunt restrinse, o concurență și o cerere străină nu poate să se facă și deci nu pot să se urce pe piață spre a permite o amortizare, ceea ce face că obligațiile noastre vegetează în aceeași situație, punând astfel agricultura noastră în o reală inferioritate față de străinătate. Căci, cum nu trebuie să uităm că agricultura, ca ori-ce mod de producție, are nevoie de credit, și cum ea n'are credit sau îl are scump din cauza art. 7, ea este forțamente inferioară agriculturii străine și deci lesne de a fi zdrobită.

Pe de altă parte pădurile care erau una din bogățiile noastre, crescând repede în valoare, proprietarii noștri s'au grăbit a le vinde, tăind tot ce aveau în modul cel mai contrariu ori-cărei regule silvice, lăsând libere pășunatele cari au distrus lăstarii, așa că pe acolo unde acum 50 de ani aveam dealuri bogate și sănătoase, acum nu mai vedem de cât coline sterpe ce se prăvălesc în torenți sub acțiunea pășunatului.

Dacă acum încercăm să privim țărânișul care formează 3 pătrimi din populația noastră, trebuie să constatăm cât de mult ea s'a modificat sub acțiunea legilor de împământare. Dându-li-se o proprietate definitivă, o neatârnată completă și o

constituție comunală cu totul independentă de boeri, țărâni lipsiți de ori-ce sprijin, lipsiți de conducere și de disciplină, și nepreparați fiind cu această libertate ce li se da, departe de a fi știut să useze de drepturile lor, căzură într'o stare de dependență mai grea, devenind prada exploatarelor de sate, cârciumar sau chiabur care a știut mai bine să profile de slăbiciunea și de neștiința lor. Necunosători ai culturii agricole, pământurile date fură repede uzate, devenind improductive, iar legea succesiunilor îmbucătățind pământurile, ele acum au devenit și în această privință absolut insuficiente pentru întreținerea lor.

Dar cum aceste pământuri sunt declarate inalienabile și imprescriptibile, împiedecând ast fel legea generală a selecțiunii naturale să se producă, țărânul nu avu nici o grijă de a-și pierde pământul, și ast-fel pierdu repede ori-ce interes de muncă sau de un alt mod de existență. Singurul fapt că el este proprietar îl face să se considere un că superior, incapabil de a se înjosi la ori-ce altă muncă afară de aceea a pământului, desprețuind pe meseriași și pe servitori, și deci redus numai și numai la mica sa porțiune de pământ.

În acest mod meseriași orășeni dispărând din cauza gratuității învățământului, iar sătenii nevrând a le mai lua locul, tot ce este meserie fu acaparat de streini care de 25 ani au început a umple golurile și acum monopolizează la noi în țară aceste mijloace de producție.

Iar pe de altă parte țărâni înmulțindu-se și pământurile devenind insuficiente, situația a devenit precară și forțamente fură siliți a se adresa la proprietari spre a le cere pământuri, iar în caz de proastă recoltă sunt nevoiți a merge la județ, la Guvern spre a cerși hrana necesară.

În fine prin legea din 1864 nedându-li-se islazi de vite îndestulătoare așa de necesarii și pe care boerul înalte era obligat a le da pe gratis, țărâni pierdură cu aceasta marele lor mijloc de îmbogățire, creșterea de vite, așa de renumite înainte, așa de decăzute de 30 de ani.

Dacă acum ne înțoarceam privirea în spre situația Statului, a Guvernului, nu putem de cât să recunoaștem perfectă armonie ce există între administrarea averii Statului și aceea a individului.

Prin noua formă de constituție, dându-se popoului dreptul de guvernare, instituindu-se guvernul de Cabinet servitor al Adunărilor legislative, gestiunea financiară departe de a fi urmat o cale serioasă, economică, în afară de interesele locale, fu condusă cu aceiași, ușurință română, cheltuin-du-se fără prevedere, împrumutându-se mult prea mult și executând lucrările în modul cel mai risipitor, plătin-du-se înzecit valoarea, dacă n'am avea de cât să ne reamintim faimoasele noastre expieri.

Încetul cu încetul Statul și comunele se înglodară în datorii tot ca și indivizii, încrezătorii în stabilirea bugetelor, sperând că izvorul bogăției n'avea nici-odată să se sleiască.

Satul datorește străinătății 1400 milioane, căci toată renta română este în afară, comunele datoresc peste 300 ceea-ce face că suntem siliți a plăti străinătății pe fie-care an câte 90 milioane interese, adică aproape jumătate din venitul Statului și al comunelor, după actualele bugete.

În această situație Statul, împovărat fiind cu această greutate, obligat fiind pe de altă parte a întreține nația pe picior de război, și a plăti lefurii unei armate întreține funcționari, este silit să urce și să tot urce birurile pentru a putea face față cerințelor. Cum însă averea mobilă nu există la noi, împrumuturile fiind făcute în străinătate, toate birurile nu ating și nu se nutresc de cât tot de pe țarină, tot de pe agricultură, singurul nostru producător.

Această situație a putut să se mențină bine rău până acum, grație libertății granițelor, cu toate că deja de 10 ani începeam a ne da seamă că drumul nostru e greșit, dar cum viteza era luată, luxul și importanțele fiind prea puternice, ne era imposibil a ne opri.

Criza însă pe care o suferim ne-a putut proba nesiguranța extremă a resurselor noastre bazate numai pe un singur factor, pe un singur mijloc de producție, așa că ori-ce perturbație al acestui producător trebuia să producă o oprire a întregii noastre existențe sociale și economice.

Dar acum lucrurile se schimbă, căci cu noile tarife mijloacele ușoare de export dispar, lupta pentru concurență va deveni înverșunată între țările producătoare, așa că toată baza noastră stabilită pe liberul schimb se prăbușește complet.

Cu o agricultură sleită și înglodată în datorii grele, mai toate în străinătate, cu o datorie publică prea mare față de situația noastră economică și care este și mai desastroasă fiind toată în străinătate, trăind numai cu și prin agricultură, importând tot, dar absolut tot ce avem nevoie, chiar și țărănul care nu mai lucrează ca înainte în casă, neavând nici servitori, nici meseriași români, ci numai străini cari nu fac de cât să extragă de la noi ce pot și să se întorcă de unde au venit, lipsiți de capitaluri și de credit din cauza unui nenorocit articol, cu o clasă de țărani în o situație absolut imposibilă, mă întreb, cum oare vom putea lupta când ne găsim în starea economică cea mai proastă din Europa, mai proastă chiar de cât a Serbiei și de a Bulgariei, care cel puțin posedă o clasă de țărani muncitori ce înbogătesc țara cu bani aduși din străinătate, și care deci n'au datorii ca proprietarii noștri?

Repet, găsindu-ne în această situație imposibilă, cum oare vom putea noi să resistăm, cum oare nu vom fi striviți în gigantica luptă ce America prepară Europei, ne având nici un mijloc spre a rezista?

IV

Situația inferioară în care deci România se află, crizele și suferințele prin care ea acum în urmă a trecut, și care nu fac de cât să ne probeze slăbiciunea noastră economică, au avut de efect să producă o vie mișcare în țară printre agricultori. Scăderea repede a prețurilor grânelor și deci a arenzilor, ridicarea impozitelor, plățile grelelor interese la credit, le arătau până la evidență că calea începută cu atât entusiasm ducea la peire.

În adevăr, prin cultura agricolă, și în special cu modul barbar cum s'a lucrat până acum, în apriga dorință de a se câștiga mai mult, țarina perde pe an ce trecea o serie de principii fertilizatoare, principii care rațional trebuiau să fie redade so-

lului, dar pe care noi în situația actuală ne găsim în imposibilitate materială de a o face.

O țară pur agricolă, dar în special țara noastră, este obligată precum am spus să cumpere din afară tot ce este necesar populației, ea plătește deci ceea-ce primește din afară cu produsele solului, și deci cu exportarea grânelor pleacă și seva fertilizatoare.

Ar trebui să înlocuim aceste elemente prin niște echivalenți, pe care știința modernă le-a găsit în îngrășămintele chimice, dar aceste materii sunt scumpe și deci imposibile de întrebuințat în o țară care e nevoită a vinde în afară și deci a suferi costul de transport, fluctuațiile cererei și concurența înverșunată. Dar în acest caz, o țară care trăiește numai pe importată, plătite cu exportul grânelor și în special o țară în care luxul și obiceiurile prea occidentale a făcut ca societatea să fie prea rafinată și deci cerința de importuri prea mare, ne permitem a spune că acea țară nu poate purta de cât numele de țară vampir, după expresia lui Lizt adică o țară din care națiile civilizate sug principiiurile fertilizatoare, lăsând în urmă solul în starea cea mai sărăcăcioasă.

Și aceasta s'a petrecut la noi. D-l Comșa în broșura d-sale asupra tratatelor de comerț, care merită cea mai deosebită atenție, ne arată cum deja în județele de câmp, renumite pentru fertilitatea lor deosebită, se observă acum o notabilă scădere a producțiunii.

Dar în regiunea colinelor, regiune care formează 1/2 din suprafața țării, acolo solul este deja ruinat producția pe pogan nu depășește în medie nici 5 hectolitri de porumb sau grâu și de o calitate cu totul inferioară.

Este incontestabil, că considerând tot ce am încercat a arăta, efectele transformării prea repezi și deci inferioritatea noastră de luptă față de concurența străină, situația noastră actuală basată numai pe agricultură, nu mai poate continua.

Și chiar dacă câtă-va vreme am putea să mai resistăm, grație fertilității câmpiilor noastre, aceasta nu va putea fi de cât pentru un scurt timp căci cum prețurile vor merge tot scoborându-se, împiedecându-ne tot mai mult a ne îngrășa pământurile, este forțat că în puțină vreme țarinele noastre se vor slei cu totul, așa că în un apropiat viitor am ajunge la o ruină completă.

Și aceasta a fost recunoscut. Proprietarii adunați în un faimos congres, au recunoscut situația lor grea, dar dacă au putut să-și dea seamă de starea dificilă în care se află, ne permitem a crede că n'au prea întrevăzut în ce direcție s'ar găsi remediul.

Cu o deosebită dibăcie, dar ni se pare a crede cu o slabă întindere de vederi, congresul agrar a stabilit în Memoriiul său necesitatea ca Statul să favorizeze agricultura și în același timp să caute a face prin tratatele de comerț o situație mai favorabilă agriculturii.

Lăsând pe de o parte că, prin aceasta agricultorii noștri arătau puțină dorință de modificare, de oare-ce mențineau același sistem agricol și deci ca consecință slăbirea pământului și decăderea noastră economică, dar mai mult, oare onor. congres și-a dat seamă de puterea de care dispune guvernul nostru în afară?

Ca o ironie a soartei câte-va zile după votarea moțiunii, guvernul austro-ungar, adică unul din principalii noștri consumatori, publica proiectul de tarife vamale, în care protecționismul agrar este stabilit cu înverșunare, urmând ast-fel calea Franței și a Germaniei.

Și aceasta trebuie să ne convingă de un lucru stabilit de mult în străinătate, anume că țările mari cu economie complexă consumă producția industrială în interiorul lor cu mult mai mult de cât tot ce se exportă, așa că industria acelor țări suferă cu mult mai puțin de cât s'ar crede de lipsa piețelor noastre spre exportare. Ca probă, D-l Cauwès în cursul său de economie națională de la facultatea din Paris, anul 1900—1901, ne arată cu statisticele oficiale cum Anglia, adică cel mai mare exportator din lume, consumă 16 miliarde din cele 20 ce ea produce pe fie-care an. Acelaș fapt se petrece și în Franța și în Germania și în Austria, și dacă la un moment dat, Germania a vrut să-și desvolte industria pentru un export mai puternic, acum de trei ani o vedem cum suferă de consecințe.

De alt-fel, precum am spus, protecționismul agricol ne probează această independență, și dacă industriile vor suferi puțin la început aceasta are puțină importanță, de oare-ce principalul obiect economic al guvernelor este, ca între diversele moduri de producție să existe un echilibru, o solidaritate, o armonie, fără de care un Stat nu poate fi independent, și aceasta lesne se poate pricepe că nu se poate stabili de cât cu sacrificii reciproce.

Importanța exportului în România, Serbia, Bulgaria este așa de minimă față de producția marilor State, și cum actualmente importanța noastră ca exportatori de grâne a scăzut prin concurența străină și cultura chimică, putem lesne pricepe că interesele noastre nici nu mai sunt luate în seamă, ceea ce este egoistic vorbind perfect logic, și că în scurt timp vom fi siliți să ne reducem la propriile mijloace.

Câtă vreme cererea de grâne era mai mare ca oferta, câtă vreme agricultura chimică nu luase un așa avânt, Statele mari erau forțate a se îngriji ca cererile de produse agricole să fie satisfăcute, și deci aveau tot interesul a ne lăsa granițele libere pentru exportare. Actualmente însă cum agricultura națională s'a desvoltat, și cum oferta de grâne e cu mult superioară cererei, guvernele n'au mai găsit nici un obstacol spre a proteja agricultura națională, ceea-ce au și făcut.

Față de această situație nu trebuie să ne facem iluzii asupra puterii guvernământului nostru, care în fond este silit, ca ori-ce individ slab, să primească ce i se dă, iar nu să discute, căci fiind absolut redus la producția străinătății, nu trebuie să uităm că ori-ce am face noi, nu putem trăi fără a le cere produsele lor, pe când străinătatea se poate perfect lipsi de produsele noastre.

Oferta de grâne fiind mai mare de cât consumația, țările industriale se găsesc în situația favorabilă a ne face prețurile și deci a ne constrânge a vinde produsele noastre cu ori și ce preț, noi având nevoie de produsele lor manufacturate.

Și unii au cam întrevăzut această situație, căci recunoscând că în situația actuală, noi nu mergem de cât la o ruină a solului, exprimă necesitatea

de a se îndruma țara în spre cultura vitelor, mijloc prin care s'ar putea îmbunătăți sau cel puțin menține situația solului în starea actuală. Intenția este pe cât de frumoasă pe atât de laudabilă, din nenorocire ea nu poate rămâne de cât în starea de intenție, căci punerea în practică, transformarea țării în o nație pastorală este un lucru absolut imposibil.

Căci pentru a concepe o cultură extensivă de vite rentabilă, căci intensiv repet ne este imposibil din faptul că deuseurile sunt în afară, iar nu în țară, ar trebui să fim în o situație favorabilă spre a putea lupta cu concurența străină. Cum Austro-Ungaria ne-a închis porțile, Ungaria fiind actualmente capabilă a furnisa toate produsele și derivatele agricole, noi n'am putea încerca de cât a exporta tot în țările occidentale și deci supuse taxelor de transport și de conservare a cărnei.

Cum actualmente aceste taxe variază foarte puțin pe distanțe depărtate, și chiar mai mult, cum America poate transporta mai efin ca noi în Europa occidentală, ar trebui să fim în o situație deosebit de favorabilă întru cât privește condițiile de cultură a vitelor, a efinătății solului, a ușurinței birurilor și a rarității populațiunii spre a putea lupta cu concurența americană.

Or, este inutil a mai repeta că în situația noastră actuală, suntem în absolută imposibilitate a încerca o luptă pe acest tărâm.

Având o populație de 6.000.000 pe o suprafață de 121.508 k. p., densitatea pe k. p. este deja așa de numeroasă, 50 pe k. p., că ne-ar fi imposibil a ne compara cu starea și populația din America de Sud și Australia, unde densitatea este de abia de 2 pe k. patrat (1).

Solul nostru este deci cu mult mai scump, rentă mai ridicată, așa că cultivatorul nostru nu va putea nici-odată să ofere carnea pe prețurile pe care America o poate vinde.

În plus, impositele grele din cauza situației financiare dificile a Statului nostru și din cauza situației lui în concertul european, obligă cu atât mai mult pe producătorul nostru.

În fine, marea datorie cu interesele înalte, ce sugrumă proprietatea noastră, fac ca agricultorul nostru să fie în o absolută imposibilitate de a lupta cu concurența continentelor noi, unde toate aceste piedici, precum am spus, nu există.

Este cred de prisosință a mai insista asupra acestui punct, am ajuns să avem o populație destul de numeroasă, am trecut de stagiul pastoral în care se mai află continentele enunțate, și ar fi imposibil să ne reîntoarcem pe drumul început.

Nu prin un regres ci prin un progres trebuie să ne continuăm calea. O țară tinără ca a noastră trebuie spre a înainta să aibă curagiul a recunoaște răul și a încerca să-și găsească leacul învingând răul, iar nu dându-se înapoi.

Or, răul pentru noi trebuie să-l constatăm: consistă în dependența noastră față de străinătate, în imposibilitatea de a produce ceea-ce noi avem nevoie, și deci în obligațiunea de a ne vinde singurul nostru produs cu or-și-ce preț, numai spre a putea să ne satisfacem necesitățile noastre.

Această dependență devine acum imposibilă căci numai putem produce în mod rentabil față de si-

(1) În Australia densitatea nu ajunge nici la 1 pe k. patrat !

tuația ce ne-o face străinătate, așa că ne vedem în imposibilitate a plăti ceea ce noi trebuie să importăm. Remediu deci pentru toți, iar nu pentru o singură clasă, consistă în dezvoltarea producției industriale, satisfacerea necesităților țării chiar la noi în țară, și deci împlinirea circuitului de producție și consumație chiar în interiorul țării noastre, așa că țarina românească să reprimească tot ce a eșit din ea. Am fost însă nedumerit când am văzut că agrarienii noștri, au opinat în spre continuarea drumului început, adică de a ne restrânge tot la producția unilaterală agricolă.

Fără a mai discuta cât este de inferioară situația țării care depinde de un singur mijloc de producție, și cât de repetate și de grele sunt crizele de care ea ar suferi, am încercat să ne întrebăm întru cât agricultura ar suferi de dezvoltarea industriei la noi.

Agricultura noastră nu mai găsește deosebi, țara nu mai poate să importe de cele ce ar avea nevoie, este deci în folosul general a se dezvolta acea ramură care să fie capabilă a consuma producția țării și în același timp a satisface nevoile, făcându-ne astfel independenți, de sine stătători.

Or, acea ramură nu este decât industria, și ca probă n'avem decât să observăm spre a vedea că numai prin introducerea ei s'ar dezvolta o consumare agricolă dezvoltată în interior.

În adevăr, industria consumă producția pământului în două moduri, direct și indirect.

În mod *direct*, consumarea se face de către lucrătorii industriali, care prin munca intensivă ce li se cere, sunt nevoiți a se nutri bine și mult cu derivate animale, iar nu ca cei agricoli, care prin munca cerută, se pot mulțumi cu o hrană ușoară și eficientă, așa că industria dezvoltându-se și înmulțind mâna industrială consumația se schimbă, cererea de consumație se mărește în mod incomparabil, și forțamente că prețurile se vor urca, deosebirile interioare se vor dezvolta și agricultura va putea să înainteze.

Dar mai mult, industria dezvoltându-se, mâna de lucru internă nu va putea să fie de ajuns pentru satisfacerea cerințelor, o nevoie de a se aduce lucrători străini bine învățați se impune, și iată cum populația s'ar mări, consumația ar merge tot dezvoltându-se spre marea fericire a agriculturii care va putea găsi pe piețele interne o cerere suficientă spre a putea să se susție.

Industria însă mai consumă și în alt mod, *indirect*, întrebuințând produsele agricole spre a le transforma în derivate, precum conserve alimentare, paste, fecule, amidoane, zahăr, produse pe care în afară de ultimul, toate celelalte le importăm din străinătate.

Spiritul denaturat care actualmente este permis va fi iar un mare mijloc de consumarea agricolă prin faptul nouilor descoperiri în locomotivă, grație cărora alcoolul trece în primul plan ca combustibil industrial. Lina cu derivatele ei, iată un alt deosebi, căci prin lucrarea ei la noi în țară, mica noastră agricultură ar renaște prin creșterea oilor, pe când actualmente pe fie-care an importăm pentru 50 de milioane lânărie, ceea-ce acum 60 de ani nu exista. Îmi este greu a mai enumăra toate derivatele agricole ce noi importăm și pe care ar trebui să le lucrăm în țară, dar să nu se uite că ele în total se ridică la peste 65 milioane,

banii ce ar putea rămâne la noi, dezvoltând agricultura noastră.

Ni s'ar putea răspunde că consumația internă, ori-cât s'ar dezvolta prin industrie, totuși n'ar fi capabilă a primi tot ce țara produce.

Este sigur că ar fi greu ca din o țară pur agricolă să ne putem transforma imediat în o țară industrială mare, consumătoare, evoluțiunile se fac treptat mai cu seamă pe continentul vechiu. Totuși observând importurile țării care actualmente se cumpănesc cu exporturile, și știind că cea mai mare parte din costul produselor lucrate servă spre a plăti mâna de lucru, valoarea unui obiect depinzând în cea mai mare parte de acest factor, putem conchide că marea parte a costului importurilor noastre trece în mâna lucrătorilor străini, care, dacă industria ar fi la noi, ar rămâne buni câștigați țării.

Din aceasta putem deduce că, dacă industria ar lua dezvoltarea pe care noi o dorim, cel puțin trei pătrimi din producția țării ar rămâne în interior spre marele folos al agricultorilor.

Și dacă privim pentru a ne convinge la principalul element de import, la lână și bumbac cu derivatele lor, care se urcă la 100 de milioane pe an, trebuie să recunoaștem că ele dacă ar fi lucrate la noi, aproape 70 milioane costul lânii și a mânei de lucru ar rămâne în țară, și numai vre-o 30 milioane ar merge în afară spre plata bumbacului.

Or, din aceste 70 de milioane, 35 provin direct de la cultura agricolă prin lână, iar restul de 35 milioane ne servind decât pentru plata lucrătorului, cea mai mare parte ar reveni tot la agricultori, principala cheltuială a lucrătorului fiind hrana.

În același mod putem conchide și cu celelalte industrii, căci toate dar absolut toate se pot lucra la noi în țară chiar dacă materia primă ne-ar lipsi precum este în special cu fierul. *Materiile prime se găsesc eficient și lesne*, în special fierul pe care îl putem găsi acum în Rusia pe prețuri deosebit de reduse, principalul este transformarea din material brut în obiect lucrat, și aceasta se poate perfect face la noi chemând și înmulțind mâna de lucru. În acest mod industria dezvoltându-se în toate ramurile, lucrătorii s'ar înmulți, costul muncii s'ar urca repede și astfel starea generală a poporului s'ar îmbunătăți, consumarea va fi mai mare și mai sănătoasă și deci mai profitabilă agriculturii.

Rezultatul acestei evoluțiuni ar avea ca efect să producă pe piața interioară o puternică cerere de produse, și astfel prețurile s'ar stabili la noi fără a mai avea nevoie să depindem de bursă mondială și producția mondială, așa că agricultorii noștri vor putea fi mai bine asigurați de stabilitatea prețurilor și de menținerea prețurilor la un nivel rentabil.

Tot din aceste cauze, țara devenind principalul consumator, s'ar desbăra pe producător de greutatea transporturilor, de nesiguranța deosebirilor și de puternica prelevare a intermediarilor ce există acum.

Agricultorul în această situație ar putea să lupte pentru vinderea porțiunii de produse nevândute, căci în concurență s'ar găsi în o aceeași situație ca producătorii celorlalte State, așa că nu s'ar mai găsi în starea de inferioritate actuală. În fine

cu dezvoltarea industriei s'ar putea începe a se reda solului ceea-ce i se extrage, fie având la dispoziție rămășițele de la fabrici care sunt îngrășăminte excelente, fie putând începe îngrășarea chimică, aceasta devenind posibilă prin urcarea prețurilor.

Și aceasta este ultimul punct și cel mai important. O industrie națională are ca efect de a da o utilitate mult mai mare pământului, starea generală a individului ridicându-se în raport cu dezvoltarea acestei ramuri și deci cerința unei consumațiuni mai raționale, mai intensive, devenind de o absolută nevoie. Prin nouile cereri pământul se va scumpi și proprietarul va putea găsi mai rentabil o cultură intensivă, forțarea pământului i se va impune și deci cultura chimică ar naște.

Toate țările acum industriale au trecut prin aceleași faze. La început agricultura era opusă curentului industrial și numai în urmă s'a putut convinge de utilitatea industriei pentru dezvoltarea agricolă. Și dacă acum câțiva ani a existat un antagonism între industrie și agricultură, aceasta nu se datora de cât unei înmulțiri prea mari a populației doritoare de a consuma cât mai eficient, și a unei dezvoltări agricole raționale și scumpe, care la început trebuia spre a se stabili să impună individului oare-cari sacrificii. Dar aceasta s'a împlinit acum, armonia există și deci singurul motiv pentru care agrarienii noștri ar fi putut să se opună dezvoltării industriale la noi, care are ca consecință protecționismul industrial, nu mai poate exista, țările ele singure s'au închis, așa că liberul schimb la noi n'ar mai avea nici o rațiune. Căci dacă ni s'ar obiecta că mai există micile țări industriale de care am vorbit, consumatoare agricole, atunci suntem nevoiți a răspunde că fiind stabilite pe o bază tocmai contrară nouă, având nevoie de agricultura străină precum și de debușuri străine, acele țări n'ar încerca nici-odată a ne răspunde cu represalii protecționismului nostru, când scopul lor vital este de a vinde cât mai mult în afară spre a cumpăra cât mai mult produsele ce ele nu pot cultiva, așa că li se impune un liber-schimb cât se poate de larg.

V

Dezvoltarea unei industrii nu poate însă să se producă de cât atunci când elementele necesare vor putea fi puse la dispoziție, atunci când îi vom putea procura capitalurile, mâna de lucru și susținerea Statului.

Iată cele 3 condițiuni care sunt cerute și de care mulți au obiectat că suntem lipsiți, întru cât privește cel puțin cele d'întâiu două, așa că cu toate că nevoia se simte, țara fiind ajunsă la maturitatea unui Stat complex, totuși din cauză că am fi lipsiți de capitaluri și de mâna de lucru, ori-ce încercare ar rămâne zadarnică precum până acum s'a întâmplat.

Obiecțiunea saună mai bine zis aceste condițiuni sine qua non, merită deci o deosebită atenție spre a putea vedea pentru ce aceste elemente ne lipsesc, și în fine cum am putea să ni le procurăm.

Primul factor, acela care este absolut necesar pentru facerea ori-cărei industrii este *capitalul*, adică mijloacele bănești indispensabile pentru instalațiunile fabricii, cumpăraturile materiei prime și

pentru punerea în mișcare și întreținerea lucrătorilor. Pe de-o parte un capital fix, pe de alta un fond de roulement care să facă față la primele nevoi, iată elementul primordial necesar.

Or, țara noastră este absolut lipsită de acest element, căci economiile care este sursa capitalurilor nu există la noi, punându-ne ast-fel, în o poziție de inferioritate față de străinătate. În România dacă unii strâng ceva, aceasta nu servă de cât spre a fi mâncat de progenitură, averile deci sunt în o perpetuă mișcare de formare dar nu ajung nici-odată la culme adecă să fructifice, din cauză că banii sunt prea repede cheltuiți și nu în țară dar mai cu seamă în afară.

Resultatul este deci că banii nu prea sunt în mâna românilor, fiind rari, ei sunt scumpi, dau interese prea mari și deci ne punem în imposibilitate a lucra ceva, saună ne silește a ne adresa străinătății.

Cum însă românul și-a dat seamă de caracterul său risipitor și cum pe de altă parte el n'ar fi dorit ca străinii, grație capitalurilor lor, să devie proprietarii solului românesc împrumutând pe proprietari, și cumpărându-le apoi moșia, România a crezut de cuviință, pentru a apăra patrimoniul național, să excludă de la ori-ce drept pe israeliți de care în special se temea, pentru că erau singurii cu care atunci era în contact.

Prin tratatul de la Berlin impunându-se egalitatea drepturilor străinilor, găsim un derivativ cu care să ne apărăm slăbiciunea care fu art. 7 al Constituției, prin care dăm cele mai mari greutăți străinilor a se împămenteni, și împiedicăm posesiunea solului nostru străinilor, îndepărtându-le ast-fel ori-ce garanție pentru capitalurile ce ar introduce la noi, lucru ce nu există în nici o țară. În acest mod și prin această tutelă ce noi ne-am dat-o, am crezut că lucrurile vor putea merge, și că noi vom fi tot-d'a-una salvați, crezând că dacă ne-am înconjurat de un ast-fel de zid, vom fi în imposibilitate de a ne mai aliena averile. Din nenorocire o lege este în imposibilitate a da roade când este contrarie mersului natural al lucrurilor. Românul nu se schimbă din fire, nevoie de bani a avut și în urmă și deci nevoie de a se adresa la cei ce aveau.

Cum însă noi nu le acordăm nici o garanție, capitalurile introduce la noi de către oameni cutezători nu mai erau împrumutate de cât cu niște interese cu totul înalte, căutând a compensa riscurile ce le aveau prin o rentă imposibilă, care n'are nici o asemănare cu ceea-ce se cere în străinătate. Prin luarea garanțiilor România întreagă a suferit și suferă, nu numai cei risipitori, ci și agricultorii sirguitori, cari nu pot găsi creditul necesar, și deci în cas de proastă recoltă pot repede să cadă pradă grelelor interese ce îi apasă. Tot așa și cu obligațiile creditelor noastre naționale, care cerând interese prea înalte pune în inferioritate pe agricultorul nostru, ceea-ce nu împiedică ca aceste capitaluri să ne vină tot din străinătate dar nu pe față ci pe ascuns, clandestin.

Și aci este morala și instrucția care trebuie să o extragem. Ori-ce lege care este în opoziție cu nevoile și necesitățile unei țări, ori-ce lege ce vrea să împiedice o necesitate socială precum este circulația liberă a capitalurilor, nu poate exista. Sun-

tem în imposibilitate actualmente a produce capitaluri, țările occidentale dispun din contra de prea multe, așa că renta este minimă, așa că a concepe o luptă de concurență este un lucru imposibil, dacă nu desființăm această piedică, această barieră, care să permită capitalurilor străine ce nu mai găsesc întrebuințare la ele să se îndrume în spre noi, și ast-fel să ne pună în poziție de a efectua întreprinderile de care noi avem nevoie. Și dacă unii ar obiecta că prin aceasta noi ne-am aliena averile și solul, atunci cu părere de rău trebuie să spunem, că dacă sântem o țară fără voință, fără prevedere și fără dorință de a înainta, atunci sîntem, perduți, căci articolul 7 rămînînd neabrogat, cu o agricultură pusă în situație așa de grea, dispunînd în totul de străinătate, noi nu vom putea viețui, și vom fi noi înșiși înăbușiți de zidul ce ni l'am făurit.

Și cu toate acestea trebuie să ne dăm seama că art. 7 fiind contrar necesităților, el n'a putut împiedica ca capitalurile străine să vină, să pună mîna pe sub ascuns pe pămînturile noastre, căci toți banii ce se împrumută fie de la bănci, fie de la credite, nici unul nu provine din țară, totul este din străinătate. Băncile noastre care poartă ca firmă titluri naționale, care au romîni prin consiliile de administrație, nu sunt decât sucursale de bănci străine. Societățile noastre industriale, toate întreprinderile ce se fac, toate sînt făcute de străini, cunoscători buni ai țarei, iar nu romîni, căci niciodată n'ar putea încerca a lupta fără capitaluri.

Să fim bine pătrunși că art. 7 n'a avut ca rezultat de cât de a opri masa mare de capitaluri, banii onești ai micilor capitaliști, care fac puterea străinătății, să ne vină să stabilească o concurență și să înjosească renta, căci necunoscînd țara și indivizii, ne avînd garanții ei, nu puteau să se risce întreprinderii unde n'aveau nici o siguranță.

Dar tocmai pentru aceasta, din lipsa acestei concurențe, cei ce ne cunoșteau, cei ce știa să lucreze chiar fără o garanție hipotecară, oamenii deosebiți de întreprinzători, au știut să vină cu capitaluri streine, să ne împrumute și să ne impună interesele ce le doreau, știind că suntem nevoiți a veni la densii, ne existînd o concurență adevărată, ne existînd stocul necesar de capitaluri pentru a servi de fond de roulement lucrărilor, știind că cerea țarei chiar pentru nevoile economice este de înzecit mai mare ca oferta banilor străini. Un ast-fel de articol care este deci contrar numai intereselor, căci nu poate împiedica efectele de care se teme, nu mai poate exista acum, cînd, ajunși în poziția de a lupta spre a viețui, de a ne forma industriile necesare dezvoltării țarei și independenței ei, capitalurile numeroase și cu mici interese devin absolut indispensabile pentru salvarea țarei. Cum, repet, nu putem spera în capitalurile interioare, ne găsim în dilema puternică, că *ori rămînem în situația actuală* și atunci cu agricultura singură și în starea actuală nu vom mai putea trăi, și deci țara întreagă va fi dusă în un timp limitat la ruină, *ori atunci distrugem acest obstacol medieval*, permițînd ast-fel libera intrare capitalurilor și deci dezvoltarea așa de necesară a industriei.

Prin această măsură străinii necunoscători ai țarei vor putea îndrăzni să vină la noi, și să încerce a lucra la noi, ori atunci să ne dea la dispoziție

capitalurile necesare pentru a ne desvolta lucrările de care avem nevoie.

Uzura în mare, stoarcerea proprietarilor, a muncitorilor onești va dispărea, și ast-fel se va putea stabili o economie națională, o propășire a mijloacelor noastre de producție.

Iată obstacolul cel mai important, și acesta fiind îndepărtat, piedica cea mai mare în contra fundării unei industrii nu mai există, și în curînd garanțiile fiind asigurate ea ar putea înflori, iar nu ca până acuma cînd chiar industriile existente viețuiau abia, neputînd lupta cu concurența străină.

Cît asupra venirii capitalurilor nu trebuie să ne îngrijim, căci n'avem de cît să privim Statele-Unite și Rusia care ambele se găsesc în o situație destul de slabă, neposedînd nici o industrie acum 45 de ani, și actualmente Statele-Unite sunt capabile a lupta și a distruge ori-ce concurență străină grație aflului de capitaluri sosite la acea epocă, fiind în special atrase de libertatea completă dată individului și capitalurilor. Este fapt sigur că dacă granițele vor fi libere, capitalurile vor trebui să fie atrase, și aceasta mai cu seamă acuma cînd Statele occidentale încep să aibă prea multe capitaluri, bani prea efți, și deci sîrguitori a găsi deoseburii noi. În special, în acest moment industriile restrîngîndu-și producția excesivă, o serie de capitaturi vor deveni inproductive și deci gata să meargă acolo unde câștigurile ar deveni mai atrăgătoare, și este incontestabil că prin situația noastră, și prin consumația puternică a țarei capitalurile sosite vor da dividende frumoase dacă Statul va ști să ia măsurile necesare pentru început.

Și aci suntem siliți, înainte de a isprăvi această parte, să atragem atenția asupra faptului că dacă până acuma capitalurile n'au venit la noi, aceasta se datorește în afară de art. 7 și celor-l'alte legi ce stabilesc relațiunile între creditor și debitor, între capital și individ.

O țară care este lipsită de capitaluri, și în care spiritul de risipă este prea întins, ar fi trebuit să 'și aplice niște legi care să aibă de scop tocmai de a favoriza elementul care ne lipsește, și de a pedepsi cu asprime și repede, ori-ce abatere de la obligațiunile părților, spre a și putea conserva creditul de care are nevoie.

Cu toate acestea, în România, lucrurile s'au petrecut tocmai contrariu, tot scopul legilor noastre a fost de a apăra pe datornic, de a 'i da mijloace cît mai multe spre a trăgăni și prelungi termenul de plată, și în fine de a 'i asigura toată libertatea în caz de rea voință sau neexecutare a angajamentelor.

Aceste legi atît de contrarii necesităților noastre, unite cu sistemul nostru de procedură, care prin mijloacele de prelungiri ce acordă nu face de cît să apere pe debitorii, au avut de rezultat de a îndepărta pe toți capitaliștii ce se încumetaseră a veni la noi, și ast-fel a ne distruge creditul de care avem o așa absolută nevoie.

Or, pentru asigurarea bunului mers economic al țarei, pentru propășirea mijloacelor noastre de producție, este de necesitate absolută ca pe lângă libertatea ce am acorda capitalului abrogînd art. 7, să 'i și dăm mijloacele pentru ca drepturile lui să poată fi asigurate mai bine și mai repede, să-'i putem garanta executarea angajamentelor luate

față de densul, căci numai în acest mod capitaliștii ar avea curagiul să revină la noi, redându-ne creditul de care acum nu ne mai putem lipsi.

Aceste piedici fiind cunoscute și discutate, să trecem la celelalte, la chestiunea lucrătorului a mânei de lucru.

În legătură cu eștințata capitalurilor, o industrie pentru a propăși trebuie să poată dispune de o populație cât mai numeroasă, pentru ca la orice moment ea să poată avea brațe cât de multe și de eștine.

De cât-va timp, de când mișcarea industrială a început la noi, toți cei-ce se îndoesc de ori-ce avânt, s'au grăbit a răspunde că România este lipsită de populație, fiind silită chiar pentru munca agricolă să facă apel la lucrători străini, așa că ori-ce întreprindere industrială ar fi cu totul zadarnică. Nouă ni se pare că rezolvarea acestei piedici sau condițiuni se prezintă sub o formă mai complexă, față de care obiecțiunea adusă, ar putea să piardă din putere.

În adevăr, pentru ca industriile să pot fi puse în mișcare, capitalurile pot face apel la două genuri de lucrători, la cei indigeni, și la cei străini, și numai observând întru cât industriile ar fi lipsite de mâna de lucru în ambele cazuri, și căutând a ne da seamă de cauza acestei lipse, vom putea încerca să găsim rezolvarea acestui obstacol.

Primul cas, adică lucrătorii la care mai întâi industria ar face apel sunt cei indigeni, cei care sunt mai obicinuiți cu solul, clima și obiceiurile pământului. Incontestabil că la prima vedere s'ar părea că nu s'ar putea găsi la noi această clasă de lucrători, cum țara se găsește în situație de a mai cere străinătăței.

Dar să privim ce-va mai în afund, să observăm care este cauza pentru care noi căutăm atâta mână de lucru, și apoi să vedem dacă obiecțiunea ce ni se prezintă este așa de gravă. România, țară emnamente agricolă, cultivând pământul cât se poate de dezvoltat, este în o situație cu totul deosebită, fiind silită a exporta și a produce cât mai mult, fără ca să aibă mijloacele de cultivare de care străinătatea dispune, și care înlocuesc cu atât succes mâna omenească.

În adevăr, pentru a ne explica trebuie să spunem că agricultura este modul de producție care cere mâna de lucru în modul cel mai neregulat, cel mai puțin constant, adică care, la unele momente, are nevoie de o cantitate ori cât de mare de lucrători, iar imediat apoi nu mai cere de loc.

Între luna Mai și August, timpul plivului, seceratului, treeratului, prășitului și copăitului, agricultorul este nevoit a face apel, pentru executarea tuturor lucrărilor enumerate, la o cantitate cât se poate de mare de lucrători, pentru a putea isprăvi cât mai repede, spre a nu risca ași pierde recoltele, dar imediat aceste lucrări isprăvite, mâna de lucru devine indiferentă și deci în stare de ofertă. Această cerință bruscă și pentru un timp limitat, maximum 3 1/2 luni, face ca la un moment dat mâna de lucru disponibilă în țară să nu poată satisface toate cerințele unei agriculturi prea dezvoltate, și ast-fel să fim nevoiți a ne adresa străinătăței. Dar aceasta repet pentru un scurt timp numai, căci imediat apoi lucrătorul nu mai este chemat, și dacă n'ar avea ceva pământ el ar fi lipsit de hrană. Se poate lesne înțelege că acest mod de producție este absolut contrariu dezvoltării

individului, căci dacă cât-va timp munca lui e prea mult cerută, tot restul timpului el lăncezește, ceea-ce este cu totul în detrimentul lui.

Iată petru ce în relație cu dezvoltarea agriculturii, țările înaintate și-au dat seamă că ea nepuțând fi o sursă de câștig și de viață pentru lucrător, era de o absurdă necesitate a se înlocui mâna omenească cu aparatele industriale, și iată ceea-ce ne explică pentru ce mașinele agricole au născut. Ne având nevoie de cât pentru un scurt timp, agricultura nu poate fi un mijloc de viață constant pentru individ, nu poate deci fi o sursă de traiu pentru dânsul, și era ast-fel nevoie cu ameliorarea agriculturii, să se și înlocuiască cererea de lucru ce devenea tot mai mare, prin aparate, mașini agricole, care să permită exploatarea pământului în mare, fără a ține în lăntuiți de sol o masă de oameni de care nu era nevoie de cât pentru o clipă de timp. Atunci o mare porțiune dintre țărani, atrași de prețurile oferite de noile industrii, se îndrumară în acea direcție formând clasa lucrătorilor industriali.

Iată cum mașinele agricole au favorizat dezvoltarea mării industrii, și ridicarea prețurilor muncii, căci ceruți fiind în mai multe direcții și oferta de lucru rămânând aceeași, forțat prețurile se ridicau în mod constant, ajungând chiar să dubleze lefurile din nainte chiar la lucrătorii agricoli, care acum se plătesc în acele țări cu 3 la 4 lei ziua, când acum 70 de ani ei n'aveau nici 2 lei.

În România nefabricându-se mașini agricole, iar pe de altă parte agricultorii nedispunând de capitaluri, nu puteau cumpăra mașini de cât cu grele sacrificii, și siliți suntem a recunoaște cum cei mai mulți din cei ce au cumpărat mașini, încercând a lucra mai bine, au mers la ruină. Fiind siliți a cumpăra aparatele ce li se oferea dese-ori defectuoase sau nepreparate climatei și naturii solului nostru, ne având mecanici conștiincioși, cele mai multe ori instrumentele cumpărate nu aduceau serviciurile cerute, ba din contră, iar interesele capitalurilor băgate în ele fiind prea mari, prețul dat pentru mașini fiind cu totul în disproporție cu valoarea lor, nu ne-a fost rar a vedea cum agricultorii buni mergeau la peire din cauza ameliorărilor ce încercaseră a face.

În acest mod este incontestabil, că fiind siliți a cultiva cât mai multe pământuri spre a plăti importările, dar nefiind ajutați ca străinătatea de elementul absolut indispensabil adică mașinele agricole, noi nu putem să ne ajutăm de cât de mâna omenească, așa că este logic ca în momentul crizei agricole, mâna indigenă locală să devină insuficientă cerințelor.

Iar dacă acest sistem de cultură la care suntem obligați este absolut contrariu ori-cărei bune dezvoltări individuale, este oare stabilit că chiar în situația actuală avem nevoie de mâna străină pentru bunul mers al agriculturii?

Ne permitem a răspunde că suntem de o opinie cu totul contrarie, căci trăind în o regiune pe care agricultura mare nu se poate face fiind numai dealuri, regiune care se întinde de aproape jumătate a suprafeței țării Românești, am putut să ne convingem de starea nenorocită în care țăranul se află pe toată întinderea acestei regiuni, și neavând mijloacele de traiu necesarii vieții.

Începând de la Severin pe o lățime de 100 km. de la hotarul din spre Austria, România posedă niște regiuni de dealuri, pe care populația este foarte

numeroasă, și în o stare cât se poate de deplorabilă.

Pământurile fiind prea împărțite, dealurile ne mai putând fi cultivate din cauză că se surpă și că pământul este compus numai din pietrișuri, țăranii n'au cu ce să se mai nutrească, și lasă deci enorm de dorit.

Ziua de lucru costă vara 80 de bani și iarna 40, ceea-ce este o probă a marelui oferte de lucru ce există, și care nu poate fi întrebuințată acolo, agricultura fiind foarte restrânsă, necultivându-se de cât pruni și porumb.

Or, acești oameni, care formează o treime a populației, știu actualmente n'are mijloace nici de a se nutri, nici nu poate să crească o vită din lipsă de islaz, nefiind întrebuințată în localitate decât prea puțin, sunt, ei cred, atâtea lucrători aprigi de a munci ori-unde ei ar fi chemați, ne mai putând rămene la dânsii.

Și de cât-va timp această masă a început a se scobori la vale dar numărul lor este infim de mic, căci nefiind aduși în corpore, și deci cu garanțiile de plată cum se face cu Bulgarii, ei lesne au putut fi exploatați.

Or, clasa aceasta, ne permitem a spune, este nu numai suficientă spre a înlocui pe toții străinii la cari noi facem apel, dar mai mult, ei ar putea forma un mănuchiul la care o industrie de derivate agricole s'ar putea adresa.

Și pentru a ne convinge de acest lucru, că cantitatea populației este mai mult ca suficientă țării în situația ei actuală, n'avem de cât să privim cu cât se plătește ziua de lucru, căci numai în acest mod se poate vedea în ce stare este raportul între cerere și ofertă, între lucru și masa de lucrători. În adevăr, ziua de lucru se plătește în timpul verei, adică 4 luni, cu maximum 2 lei și scăzând la dealuri la 80 de bani, iar în timpul ernei adică opt luni sau două treimi ale anului, abia dacă se plătește 1 leu în cel mai bun cas și scade până la 40 de bani, ceea-ce nu există în nici o țară civilizată. Este de nediscutat că aceste prețuri stabilesc prea bine, că în genere oferta de lucru este cu mult mai mare ca cererea, căci ar fi inexplicabil a concepe cum lucrătorul să se poată mulțumi cu așa slabe salarii, dacă munca lui ar fi cerută fiind în număr restrâns. Repet deci că, dacă noi importăm pentru 3 luni lucrători străini, aceasta nu provine de cât din cauza unui nenorocit mod de cultivare, unit cu o absolută necunoștință a țarei.

Dar, dacă chiar în situația actuală numărul nostru de lucrători este mai mult ca suficient trebuințelor, în cazul că ne-am transforma, că am lăsa intrarea capitalurilor și deci dezvoltarea și a industriilor de mașini agricole adaptate țarei, acest număr ar deveni prea numeros și deci n'ar putea de cât să se îndrume în spre calea care li s'ar înfățișa și care îi ar atrage cu prețuri mai bune, în spre munca industrială.

Iată cum cestiunea capitalurilor se leagă cu aceea a mâinei de lucru, cum ambele se ajută reciproc și deci cum condiția primordială, aceea a libertății capitalurilor se impune cu atât mai mult.

Dar incontestabil că în situația actuală industria născând mai repede de cât transformarea muncii agricole, capitalul va fi nevoit a se adresa la al doilea element, la lucrătorul străin.

Libertatea capitalului, libertatea individului, asigurarea mijloacelor de trai lucrătorilor, iată ceea ce noi trebuie să avem în vedere.

Lucrătorii străini, atrași de prețurile mai bune, vor veni repede la noi, mai cu seamă acum când surproducția industrială străină a îndepărtat atâtea mase de lucrători. Și, dacă Statele-Unite au putut să-și dubleze populația în 35 de ani, și a putut ast-fel să ajungă la dezvoltarea și la puterea actuală, aceasta se datorește numai libertății complete, dată individului, dându-se străinului aceleași drepturi ca și naționalului.

Pentru a favoriza industria, pentru a găsi de-bușuri agriculturii chiar la noi în țară, ni se impune a primi pe străinul care în starea economică prin care trece țările lor sunt forțați a căuta alt unde-va lucrul.

Dar nu trebuie să primim pe individ fără a-i asigura garanții, fără a căuta a-l reține în țară căci alt-fel el n'ar face de cât a veni să câștige iar apoi să se reîntoarcă înapoi, tocmai contrariul cu ceea-ce s'a petrecut în Statele-Unite, a cărei politică a fost tocmai de a reține pe străini prin drepturile ce li se da.

Trebuie deci pentru a ne menține să atragem pe străini și apoi să-i reținem, dându-le mijloace mai lesnicioase de împământenie, făcându-i cel puțin egali cu Românii în ce privește drepturile private, iar cele politice urmând a i-le da pe măsură ce se vor adapta țarei.

Iată mijlocul de a avea o mână de lucru, de a ne asigura o consumație agricolă internă, și de a ne dezvolta industria făcându-ne de sine stătători, rezolvându-se ast-fel greaua criză prin care trecem.

Că dacă am admis liberul schimb, atunci nu trebuia să-l trunchiăm introducându-l numai la produse care e tocmai partea cea slabă a teoriei, protecționismul fiind necesar dezvoltării industriale, dar și la producători, la capital și la individ, căci în legătura acestor elemente, în libertate, se baza toată filosofia școlii engleze, încrezătoare că în acest mod se putea asigura nu numai o nivelare a valorii produselor, dar și un echilibru în mijloacele de producție de care Statele să poată dispune, și aceasta era partea mai adevărată și mai folositoare a școlii individualiste.

VI

Și, acum după ce am văzut primele două piedeci în contra dezvoltării industriale la noi, trebuie să căutăm care este a treia.

Când industria începe să nască în o țară, ea este pusă în raport cu similarele ei din străinătate în o situație de inferioritate, neputând avea la început aceleași resurse în capital și mână de lucru. Industriile străine vechi ale căror acțiuni de mult sunt cotate, ale căror capital fix este aproape sau de tot amortizat, pot să-și permită a vinde foarte efitin și chiar pentru a distruge fabricile tinere, să reducă prețurile sub costul producției.

Tot așa, o industrie nouă nu va putea din o zi în alta să găsească lucrători vechi de primul ordin cum posedă vechile stabilimente, așa că mâna lor de lucru va fi forțamente inferioară sau nepreparată, și așa că producția lor va fi de o calitate mai slabă ca cea străină, și cu un preț totuși mai ridicat.

Dar în acest cas industria tină va fi împiedicată în dezvoltare, prin imposibilitatea în care s'ar găsi a-și vinde producția, având în contra ei comerciantul care caută a cumpăra marfa cât mai efitin, și consumatorul care caută ce este mai bun și mai redus la preț. În fața acestei situațiuni, este de datoria Statului a susține noua mișcare precum

zicea Colbert cu «Les bequilles de la Protection».

Este de necesitate publică, ca în folosul viitor al nației, Statul să echilibreze inferioritatea unei industrii naționale față de cea străină cu mijloace financiare protecționiste, aplicând taxe de import ridicate, dând prime de producție, și stabilind tarife reduse de circulație pentru industriile naționale și foarte înalte pentru importățiuni.

Toate acestea impun pe consumator, este indiscutabil, dară nu trebuie privite lucrurile numai în prezent, în impunerile ce s'ar suferi pentru moment, căci principalul este a ne da seamă că ori-ce evoluție nu se poate face de cât cu sacrificiuri, cari însă sunt repede răscumpărate prin roadele ce le dă, prin independența economică ce ne-o stabilim care să ne permită a ne continua în viitor calea cu mai multă siguranță de cât în prezent, ne mai depinzând de fluctuațiile cerinței Statelor străine. Și n'avem de cât să privim evoluția Statelor, și vom vedea că transformarea țărilor din agricole în industriale n'a putut să se execute decât prin ajutorul și prin stăruința guvernămintelor, chiar dacă interesele particulare erau contrarii.

Individul în situația lui de luptă aprigă pentru existență, are un singur scop, acela de a produce ceea-ce îi rentează mai bine, el n'are în vedere deci de cât schimbul, de cât valoarea în schimb, dar de acolo a pretinde că este cel puțin capabil să discerne ce este mai profitabil în prezent colectivității, este deja un lucru iluzoriu. Pentru aceasta i-ar trebui în afară de o cunoștință perfectă a necesităților, o putere și o maleabilitate deosebită de producție pentru a face față cerințelor, iar pe de altă parte ar trebui să fie capabil să-și transforme capitalurile și munca în direcția cerută, pentru ca armonia între producție și consumație să nu poată fi ruptă. Or, deja aceasta este imposibil, individul nu poate să se schimbe așa de ușor, nici să prevadă necesitățile și cererea viitoare, așa că nu putem nici spune că între interesele colective și individuale ar exista o armonie perfectă, și iată ce ne explică *renta* în toate formele sale. Dar dacă în prezent individul este incapabil la ori-ce moment să satisfacă cerințele, cum putem noi oare concepe că individul ar avea discernământul de a vedea necesitățile viitoare, de a-și da seamă de evoluția economiilor naționale, și deci de a se prepara în spre calea care în viitor ar fi mai favorabilă țării, dar care în prezent lui nu îi poate fi rentabilă.

Este incontestabil că individul cu interesul său purtat numai spre prezent, în spre mijloacele de a profita de situația actuală, nu poate să-și impună sacrificiuri pentru a modifica economia țării, și nici nu poate vedea în ce mod s'ar putea transforma situația actuală.

Dar dacă starea economică a națiunii nu se modifică, iar dacă țările vecine se transformă sub o viguroasă impulsie a guvernelor, este incontestabil că la un moment dat economia țării, stabilită pe un principiu dat, s'ar vedea complet sdruncinată față de noua formă ce Statele vecine au luat.

Și pentru a împiedica o astfel de criză, pentru a arăta evoluția generală, pentru a prevedea și a pregăti economia națională, i se impune Statului, reprezentantul intereselor colective, să prepare pe indivizi pentru ca întreaga națiune să nu risce a merge în spre un impas. Statul, în situația lui, nu reprezintă numai prezentul, suma intereselor indivizilor existenți, el sintetizează națiunea întreagă în

mișcare și în transformare și are ca scop să păzească averea generală, fructul muncii generațiilor trecute, și are dreptul nu numai s'o preserve, ci s'o amelioreze, s'o desvolte; Statul are deci nevoie să impună pe individul prezent care nu reprezintă decât o generație a întregii mișcări naționale, spre a scăpa averea lăsată din trecut și s'o remită îmbogățită generațiilor ce au de urmat.

Individul, în micimea lui, n'are ca scop de cât interesul său personal, vinderea produselor sale cât mai scump. Statul însă trebuie să tinză la o altă țintă, aceea de a desvolta toți factorii de producție și a le da o mai mare utilitate, îmbogățind astfel colectivitatea, făcând-o cât mai independentă și ameliorând cât mai mult soarta populațiunii. Tendința lui trebuie să fie ca cererea să fie tot-d'a-una asigurată prin o ofertă sigură, așa ca prețurile să nu se poată urca peste o limită, ceea-ce este chiar contrar interesului individual a cărui tendință este ca oferta lui să fie tot-d'a-una inferioară cererii, așa ca prețurile să fie tot-d'a-una mai presus de valoarea produselor.

Statul deci trebuie să aibă ca scop o economie dinamică socială, asigurarea satisfacerii cerinței, fără ca valoarea în schimb să se urce peste costul de producție, pe când individul are ca scop o economie statică, egoistă, aceea de a profita cât mai mult de fluctuațiile cererii prezente spre a se îmbogăți cât mai mult în detrimentul colectivității.

În această situație este indiferent dacă Statul, prin o apărare a noii industrii, ar impune pe consumator, căci nu trebuie să uităm că această frecare este absolut necesară, ținta noastră fiind rezultatul, viitorul, adică independența care ne-am da-o prin asigurarea producției și consumației în interior, și deci desbărarea noastră de starea servilă în care ne aflăm față de producătorii străini. Și aceasta s'a petrecut în toate țările care s'au transformat, căci nu este una care să se fi modificat prin puterea individuală, fără ca Statul să fi luat și el inițiativa, fie producând el singur fie sprijinind noile industrii, îndreptând astfel spiritele în spre calea pe care Statul le-o arăta.

Și pentru a ne convinge cum industria nu s'a născut de cât cu și prin protecționism, să privim puțin Statele mari occidentale.

Anglia, actualmente țară pur industrială, era în secolul al XVIII încă o țară agricolă, în același timp și industrială. Guvernul a trebuit, începând de la Elisabeta, să susțină prin o serie de mijloace protectoare industriile născându-se, așa *Rodgers* în «Interpretația economică a Istoriei», ne arată cum Englezii erau puțin inventivi și grei la imitat, astfel multă vreme ei au importat ferul din Suedia și lânăria fină din Flandra, și numai grație protecției puternice date de la Carol al II-lea și Cromvel a putut să silească pe naționali a se desvolta, ceea-ce s'a și făcut în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Franta, începând cu Colbert a desvoltat mișcarea industrială în două moduri, protejând industria națională prin taxe puternice asupra importățiunilor formând sistemul mercantilist, și făcându-se ea singură industrială, întocmind manufacturile regale spre a imita pe Francezi.

Așa industria mătasei așa de bogată acum, nu s'a desvoltat de cât grație inițiativei regale, așa Ludovic al XII și Henric al II-lea au cultivat singuri duzii, silind pe proprietari a crește vermi de

mătase și interesându-i ast-fel la noua industrie așa de frumoasă acum, — tot așa și cu industria sticlăriei, covoarelor și altele.

În același sens, pentru a îndruma țara în spre fabricarea zahărului din produse ale țării, Napoleon creia manufacturele de zahăr ale Statului împiedicând importarea străină, distilând sfecele naționale, asigurând ast-fel independența Franței față de puterea Angliei, care până atunci monopoliza transportul și producția zahărului de trestie.

Germania, azi așa de puternică, nu s'a dezvoltat de cât grație măsurilor deosebit de protecție stabilite de Bismark sub influența teoriilor naționale ale lui Liszt.

În fine, *Statele-Unite* nu și-a dezvoltat industria lor de cât după războiul de secesiune, adică abia de la 1867—68, punând taxe extrem de mari pe produsele europene, apărând însă în acest mod noua industrie care acum este cea mai puternică din lume.

Relativ la politica întocmită de *Statele-Unite*, a fost o vie discuție la 1869 printre economiștii europeni, toți sau mai toți criticând protecționismul industrial ca fiind nelogic, d-l Michel Chevalier o declară la acea epocă această mișcare ca o aberație și ca neputând da roade. El susținea ca toți economiștii individualiști, că *Statele-Unite* ar trebui să lucreze numai pământul fiind o țară nouă, bogată în pământ dar săracă în capitaluri și indivizi. Și cu toate acestea ce puternică desmințire acest Stat a dat tuturor teoriilor bazate pe deducții, când noi vedem că pe când la 1879 ea nu poseda de cât 38 milioane locuitori și nici o industrie, în 1900 ea poseda 76 milioane și cea mai puternică industrie din lume.

Iată ce rezultate au dat impulsia și ajutorul guvernămintelor, dar aceasta nu s'a isprăvit căci acum protecționismul agrar este precum am spus a doua față a chestiunii, și deci noui sacrificii se impun individului în favoarea binelui public în viitor. Franța ne-a și arătat roadele, toți care o criticați rămân acum înmărmuriți și cei ce suferau și strigau, acum nu mai spun nici un cuvânt.

Și noi singuri, în fața atâtor exemple, în fața evoluției generale, noi singuri să ascultăm de teorii decăzute, noi singuri să ne ocupăm mai mult de suferințele momentane rămânând ast-fel tot pe loc sau mai bine fiind tot mai mult depășiți de vecini, tot mai dependenți și tot mai plecați.

Lucru a devenit imposibil, și spre a scăpa odată din această situație, trebuie în legătură cu darea libertății capitalurilor și indivizilor să dăm mijloace pentru ca acea muncă și acele forțe să poată deveni productive, să atragă altele noi în țară, și să producă ast-fel concurența în interior. În acest mod industriile devenind numeroase și imputernicindu-se, ele singure vor fi silite a scăde prețurile la nivelul costului de producție, și ast-fel a ne da produse tot așa de eftine ca cele din străinătate.

Și iată pentru ce industriile protejate ce posedăm n'au putut propăși, căci existând în un mod absolut artificial, *libertatea capitalurilor și a individului neexistând*, ele pe de o parte n'aveau concurență, iar pe de altă parte având capitaluri prea scumpe băgate în întreprindere, ele se găsesc în imposibilitate a lupta cu cele din străinătate, cu toată protecțiunea.

Ambele măsuri sunt strâns legate împreună și

numai din acordarea ambelor va putea naște adevărată mișcare particulară și deci o îmbogățire a țării.

Și aci suntem siliți a răspunde acelor care au susținut că protecționismul n'ar servi de cât spre a da venituri capitalurilor străine. Căci în afară de faptele deja spuse, că industria în țară ar stabili o consumație puternică agricolă la noi, deci de bușeuri noi și sigure pentru agricultură, că mâna de lucru ar fi atrasă din străinătate și ast-fel o nouă consumare în țară, că țărani noștri fiind atrași de nouile mijloace ce li se oferă ar avea câștiguri mai mari și mai egale în tot timpul, că ast-fel o agricultură rațională ar naște; în fine că având industriile la noi n'am mai depinde de măsurile vexatorii ale Statelor vecine și n'am mai fi starea de *vecinic vânzător și cumpărător în afară*. Oare în afară de toate acestea este sigur că capitalurile fixe stabilite în fabrică nu s'ar reîntoarce de cât tot la străinătate? Fără a mai insista că, dividendele capitalului sunt minime față de salariile lucrătorilor, de banii ce se bagă în țară de către industrie, oare dacă noi acordăm libertatea individului, mulți din cei care ar aduce capitalurile nu s'ar stabili ei însuși în România, căci alt-fel ar fi în imposibilitate a conduce afacerile? Noi nu ne îndoi căci privind exemplele străine am văzut în America cum capitalurile au sosit unite cu indivizii, ameliorând ast-fel țara, îmbogățind-o prin bani și populație.

Dar mai mult, dezvoltarea industriei, venirea capitalurilor străine și deci eftinirea banilor n'ar avea nici un efect asupra Românilor? Dotați cu o inteligență naturală uimitoare, capabili la un moment dat de sforțări necrezute, nu putem noi spera că tinerimea va fi atrasă în direcția afacerilor, că va căuta să se intereseze de noua mișcare, să se implante în circulația capitalurilor, să fie chiar capabilă ea singură să facă apel la străinătate pentru capitaluri pe care să le exploateze?

Oare precum tinerimea la 1860 a fost atrasă de funcționarism pentru că se arăta ca ramura cea mai productivă, tot așa acum ea n'ar fi atrasă de noile mijloace de trai lepădând funcțiile ce decad și îmbrăcând noul vestmânt al muncitorului de sine stătător?

Am o nesfârșită încredere în Român, în patriotismul său, și fac apel la tot ce e tânăr, la tot ce vibrează, spre a-l ruga să se îndrume pe calea arătată, și precum nici un Hercul nu s'a sfîșit să ia drumul cel spinos știind că duce la fericire, tot așa nici generațiile să nu se împiedice de greutate, ci din contră, având un ideal puternic și bine definit, să pășească în mod sigur, căci numai pe această cale vor putea ajunge la rezultate strălucitoare atât pentru ei cât și pentru țară.

Și în acest mod țara sa se va transforma, și de unde ea era indeferentă la tot ce era economic «*laissant faire laissant passer*», acum va trebui să nu aibă de cât o țință, să se îndrume în spre calea nației complexe, a totului economic și deci în spre teoria, «*se suffire par soi même*».

Radu M. Mandrea

Doctor în Drept din Paris

Bălcești—Argeș, 17 Martie 1903.